

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOĢIJAS FAKULTĀTE**

**PIRKSTU MUSKULATŪRAS ATTĪSTĪBA 3- 4 GADUS VECIEM
BĒRNIEM ROKDARBU NODARBĪBĀS**

DIPLOMDARBS

Darba autors: **Mārīte Grauzdule**

Stud.apl.SkPi 040033

Darba vadītājs: mag.paed.I.Aizporiete

Rīga, 2008

SATURS

Ievads.....	5
1. Rokdarbu nozīme pirmsskolā pedagogiski psiholoģiskajā literatūrā.....	7
1.1 Rokdarbi kā viens no bērna darbības veidiem.....	7
1.2 Pirkstu muskulatūras attīstība 3 – 4 veciem bērniem.....	23
1.3 3 – 4 gadus vecu bērnu pedagogiski psiholoģiskais raksturojums.....	28
1.4 Pirkstiņu spēles un vingrinājumi.....	32
2. Rokdarbu veidi pirmsskolā.....	36
1.5 Rokdarbi darbā ar dziju.....	36
1.6 Rokdarbi darbā ar audumu.....	39
1.7 Rokdarbi darbā ar dabas materiāliem.....	42
3. 3 – 4 gadus vecu bērnu pirkstu muskulatūras attīstība pirmsskolā.....	45
3.1 Pētīšanas metodes un pētījuma organizēšana.....	45
3.2 Pirkstu muskulatūras attīstības līmeņa noteikšana.....	48
3.3 Rekomendācijas, ieteikumi vecākiem, pedagogiem.....	58
Nobeigums.....	60
Izmantotā literatūra un avoti.....	61
Pielikumi.....	64
1. pielikums Rokas un pirkstu vingrinājumi	
2. pielikums Anketa pedagogiem	
3. pielikums Darba lapas bērniem	
4. pielikums Bērna novērošanas lapa	
5. pielikums Anketa bērniem	

Anotācija

Darba nosaukums: „Pirkstu muskulatūras attīstība 3 – 4 gadus veciem bērniem rokdarbu nodarbībās.”

Darba autors: Mārīte Grauzdule

Darba zinātniskais vadītājs: mag.,paed. I.Aizporiete

Darba saturs: 64 lpp., 5 diagrammas, 9 tabulas, 53 analizēti avoti, 5 pielikumi.

Pētījuma mērķis: Izpētīt un noskaidrot pirkstu muskulatūras attīstību iespējas rokdarbos pirmsskolas vecumā.

Pētījuma teorētiskā daļa balstās uz V.Hibneres, T.Āres, E.Volāne, A.Vorobjovs, R. Zeidelis, I.Miltiņas u.c. autoru atziņām.

Teorētiskajā daļā analizēti tādi jautājumi, kā rokdarbi viens no bērna darbības veidiem, pirkstu muskulatūras attīstībā 3 – 4 gadus veciem bērniem, 3 – 4gadus vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums, pirkstiņu spēles un vingrinājumi.

Pētījuma otrajā daļā tika analizēti rokdarbu veidi pirmsskolā.

Praktiskajā daļā aprakstīta pedagoģiskā pieredze 3 – 4 gadīgo bērnu pirkstu muskulatūras attīstība rokdarbos.

Pētījumā iegūtie rezultāti atklāj, ka roku vingrinājumi sekmē pirmsskolas vecuma bērna pirkstu muskulatūras attīstību.

Atslēgas vārdi: rokdarbi, kreativitāte, attīstība

ANNOTATION

Title: “The development of 3-4 years old children’s finger musculature in manual training classes.”

Author: Mārīte Grauzdule

Tutor: Mag.paed. I. Aizporiete

The diploma work consists of 64 pages, 5 charts, 9 tables, 53 sources of reference and 5 enclosures.

The aim of the paper was to explore and clarify the potential development of preschoolers’ finger musculature in manual training classes.

The theoretical part of paper is based on cognitions of such authors as V.Hibnere, T.Āre, E.Volāne, A.Vorobjovs, R. Zeidelis, I.Miltiņa etc. In theoretical part there were analyzed such questions as manual training as one of the activity aspects for kids, the development of finger’s musculature in age of 3-4 years, pedagogically psychological characteristic for 3-4 years old kids, finger games and exercises.

In the second part of paper there were analyzed different sort of manual training classes in pre-school.

In the practical part of paper there was described the pedagogical experience in the development of 3-4 years old children’s finger musculature in manual training classes.

The acquired results reveal that hand exercises enable the development of preschooler’s finger musculature.

Keywords: manual training, creativity, development.

Ievads

Mūsdienu sabiedrība ir lielu pārmaiņu laika sabiedrība. Aizvien jaunu, komplicētu sociāli ekonomisko problēmu risināšanai mūsu sabiedrībai ir nepieciešamas jaunas, radoši aktīvas, nestandarti domājošas personības veidošana. Šis sarežģītais uzdevums ir jāpilda ģimenei, pirmsskolas audzināšanas iestādēm un mūsdienu skolai. Lai sasniegtu šo darbības mērķi, ir nepieciešams pilnveidot mācību un audzināšanas procesu, ņemot vērā izziņas procesu sistēmas psiholoģiskās likumsakarības un aspektus. Tāpēc cilvēka radošās attīstības problēma ir, jo īpaši aktuāla. Vienveidīga un šabloniska, vienu un to pašu darbību atkārtošana nomāc interesi par mācībām, bērniem tiek liegts atklājuma prieks, un līdz ar to netiek veicināta radošuma veidošana.

V.Hibnere atzīst, ka katra cilvēka personība izpaužas viņa radošajā darbībā. Cik aktīvs un atraisīts viņš ir savā darbā, cik daudz spēj saskatīt un paņemt sev no apkārtējās pasaules – dabas, mākslas, līdzcilvēkiem un sabiedrības. Katra cilvēka radošajās spējās slēpjas cilvēka intelekts. Latvijā vērojama liela vēlme pirmsskolas iestāžu darbu sakārtot, balstoties uz humānās pedagoģijas principiem (11,37.lpp.).

Mūsdienu sabiedrība no cilvēka pieprasa arvien radošāku darbību, kas nav iegūstama pēkšņi, dažu dienu laikā. Tā ir jāveido un jāattīsta pakāpeniski un, jo ātrāk mēs to sāksim veidot, jo kvalitatīvāku rezultātu iegūsim.

Pieaugušo cilvēku, un arī bērna radošā personība ir ikvienas tautas galvenā, visaugstākā sociālā vērtība. Šodien mēs audzinām un attīstām personību, kas dzīvos un darbosies nākotnē, trešajā gadu tūkstoši.

Pedagogs I.Kalniņš uzsvēra, ka personības attīstībā no visiem darbības veidiem prioritārā ir jau bērnībā nodrošināta radoša patstāvīga darbība. Būt kreatīvi aktīvam un prasmīgam ir augsta līmeņa vērtību mērs. Bērna personības attīstības iespējas radošajā darbībā, atbilstoši viņa individualitātei ir neierobežotas. Aktīva radošā personība ir attīstāma visos vecuma posmos un izglītības sistēmā – visos mācību priekšmetos (14,4-5.lpp.).

Mūsdienās un vēl, jo vairāk nākotnē, līdztekus cilvēka intelektuālajām spējām arvien lielāka nozīme būs viņa radošajām spējām. Īpaši tā ir nepieciešama, lai spētu atrast netradicionālus problēmu risinājumus un piemērotos strauji mainīgajiem dzīves apstākļiem. Novērojumi liecina, ka nozīmīga loma kreativitātes attīstīšanā ir prasmei kaut ko radošu paveikt paša rokām. Rokdarbu mācības pieredze Latvijā liecina, ka tā pastāvējusi jau ļoti sen, pat tad, kad vēl nebija skolu. Rokdarbu mācības ceļš līdz skolai ir bijis grūts, jo to kā atsevišķu priekšmetu nepieņēma uzreiz. Dažādos sabiedriski ekonomiskajos apstākļos šīs mācību priekšmeta vieta ir daudzkārt mainījusies (41,19.lpp.)

Gandrīz visi ievērojamākie padagogi ir atzinuši rokdarbu derīgumu, citi tos ir uzskatījuši par absolūti nepieciešamiem izglītībā un audzināšanā, un runājuši tiem par labu.

R.Zeidelis atzīst, ka rokdarbu mācība vislabāk un noteiktāk vada bērnus uz garīgu patstāvību, jo māca patstāvīgi vērot, vērtēt, pētīt, izmēģināt, salīdzināt un izgudrot (52,31.lpp.).

Pētījuma mērķis:

izpētīt un noskaidrot pirkstu muskulatūras attīstību iespējas rokdarbos pirmsskolas vecumā.

Pētījuma objekts: rokdarbi pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets: motorikas attīstība rokdarbos.

Hipotēze: ja bērni mērķtiecīgi tiek iesaistīti rokdarbu nodarbībās, ļaujot brīvi darboties, kur pedagogs ir novērotājs un darbības virzītājs, tad bērnam tiek sniegtas iespējas attīstīt gan viņa radošās iemaņas, gan sīko motoriku.

Pētījuma uzdevumi:

- izzināt teorētiskās nostādnes par pētāmo problēmu.
- raksturot rokdarbu iespējas radošuma sekmēšanā.
- veidot priekšstatus par dažādiem rokdarbu veidiem un paņēmieniem, veicinot bērnu pažizpausmi.
- analizēt un izvērtēt eksperimentā iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes:

- literatūras izpēte un analīze,
- pedagoģiskā novērošana,
- anketēšana,
- bērnu praktiskās darbības rezultātu analīze.

Pētījuma bāze:

Jūrmalas pirmsskolas izglītības iestādes „Katrīna”, 3 – 4 gadīgo bērnu grupa.

Laika periodā 2006. – 2008.gads

1. Rokdarbu nozīme pirmsskolā pedagoģiski psiholoģiskajā literatūrā

1.1 Rokdarbi kā viens no bērna darbības veidiem

Latviešu valodas vārdnīcā vārdam „rokdarbi” ir šāds skaidrojums :

„Rokdarbi – ar rokām darināts (piemēram adījums, tamborējums, izšuvums) izstrādājums”.(23,679.lpp.).

Nodarboties ar rokdarbiem, nozīmē darināt kaut ko ar savām rokām.

Audzinot jauno paaudzi, mūsu mērķis ir attīstīt bērnus vispusīgi un ieaudzināt bērnos darba mīlestību. Darinot kaut ko ar savām rokām, bērns redz sava darba augļus, un viņam ir prieks par paveikto darbu. Darbiņš sokas labāk, ja bērnam ir drošības sajūta, pozitīvas emocijas. Lai rastos drošības sajūta, pedagogam ir bērns jāvirza, jāatbalsta, jāpalīdz viņam, kā arī jāpaslavē par paveikto. Tad turpmāk bērns ar prieku veidos dažādus rokdarbus.

Pirmsskolas vecuma bērniem iesaka nodarboties ar mājturību, rokdarbiem (darbs ar dziju, diegiem, stiepli, vasku).(34).

Pirmsskolas vecums ir tas laiks, kad bērns veidojas ka personība, kad veidojas attieksme pret sevi, darbu, dabu un citiem cilvēkiem. Šajā vecumā vienlaicīgi var attīstīties praktiskās un garīgās darba spējas. Ar rokdarbu palīdzību šīs spējas veiksmīgi pilnveidojas (46).

Pagājušā gadsimta 20. – 30. gados vairāki pedagogi (M.Štāls, O.Svenne, Al.un A.Dzērvīši, A.Dauge, J.Students, E.Pētersons, R.Zeidels, T.un K.Āres) savos darbos pamatojuši praktiskā darba nozīmi bērna attīstībā.

Pedagogs M.Štāls 1927.gadā raksta, ka, savienojot interesi par mācībām ar patstāvīgu visa tā izzināšanu, pētīšanu un pārstrādāšanu var izaudzēt „sabiedrībai derīgus, fiziski un garīgi attīstītus pilsoņus, kuri atdzīvinās mūsu senču labos tikumus un pārveidos Latviju par mūžam skaistu, turīgu un daiļu, kurā ikviens viņas pilsonis, tad patiesi būs laimīgs.”(39,359).

Citā savā darbā šis autors uzsver, cik svarīgi bērnam ne tikai rotaļāties, bet arī nodarboties. Pēc viņa domām rotaļā vairāk nodarbināta ir dvēsele un fantāzija, turpretī darbā – miesa, locekļi un prāts. Darbā var pamanīt, kā bērns aug un attīstās. Bērns uztver darbu kā kaut ko īpašu un brīnišķīgu, viņš visā grib atdarināt pieaugušo cilvēku (42).

O.Svenne uzsver, ka „galvai un rokām, sirdij un prātam jābūt gataviem tikt galā ar nopietniem dzīves uzdevumiem. Nekas tā nepaaugstina cilvēka pašapziņu un vērtību kā attīstības spējas, kuras var izpildīt „kaut ko”.”(39,32.lpp.).

Pedagogs raksta, ka liela uzmanība, audzinot bērnu, jāpievērš viņa darbībai. Ir nepieciešams attīstīt tieksmi pēc enerģiskas darbības un dziņu pēc tiešā darba, nevis jānodarbina

ar abstraktām idejām. Pēc autora domām vispirmām kārtām vajag attīstīt dvēseli, acis un rokas (rokas stingrību, acu vērīgumu un dvēseles atklātumu).

Savukārt pedagogs A.Dauge uzsver, ka tīri „amatnieciski – mehāniskam” rokdarbamir sava audzinoša nozīme rakstura audzināšanā : akurātības, pacietības, konkrētas uzmanības veidošanā. Viņš iesaka rokdarbu nodarbības vadīt mākslinieciskā garā, tad manuālais darbs ierosinās fantāziju un modinās, attīstīs brīvās radīšanas spējas (5).

Pamatojoties uz K.Deķēna atziņām, Dauge uzsver, ka rokdarbi nepieciešami kā speciāls priekšmets roku vingrināšanai(46).

Pedagogs E.Pētersons norāda, reizē ar cilvēku aug arī viņa fiziskie un garīgie spēki. Par darba skolām runājot, autors atzīmē to pedagoģiskos mērķus: gribas spēka, pacietības, izturības, čakluma, godīguma un izveicības attīstību un audzināšanu. Viņš uzsver, ka lielākais cilvēku vairums savu dzīves darbu strādā ar rokām, tāpēc skolām vairāk jā māca aroda darbu pamati (rokdarbi) (33).

Tā augstāk minētie autori pamato praktiska darba nozīmi bērna fiziskajā un garīgajā attīstībā, uzsverot to, cik svarīgs darbs ir sabiedrībai derīgu pilsoņu audzināšana.

Savos darbos šie autori izklāsta tā laika jaunākās pedagoģijas atziņas rokdarbu mācībā, kuras aktuālas šodien (46).

Runājot tieši par rokdarbiem, jāatzīmē, ka jau K.Deķēns apgalvoja, ka rokas muskuļu izveicība sekmē smadzeņu attīstību, attīsta redzi, tausti, atmiņu. Viņš sevišķi uzsvēra, ka, veicot vienkāršās roku kustības (pinot, veidojot) tiek garīgi attīstīti bērni ar psihiskiem traucējumiem. Attīstot labās rokas veiktību, attīstās arī runas centrs (6).

Pedagogs R.Zeidels uzskata rokdarbus par pamatu harmoniskai izglītībai un audzināšanai. Viņš uzsver, ka rokdarbi ir labākais līdzeklis garīgās attīstības veicināšanai.

Pēc R.Zeidela domām ar rokdarbu palīdzību:

1. Vispilnīgāk nodarbina un vislabāk vingrina sesto jutekli – muskuļu jutekli, kuram ir nozīme garīgajā attīstībā;
2. Iegūst telpas un laika, spēka un nespēka, pūļu un grūtību jēdzienus;
3. Attīsta garu, veido cilvēka garīgo pasauli;

Tikai praktiskā darbā iegūtās zināšanas, atziņas un veiktība dod mums patiesas zināšanas un spējas „ mēs pazīstam un spējam tikai to, kas iegūts ar galvas, rokas un kāju palīdzību”(51,18.lpp.).

4. Attīsta vispārējās arodnieciskās un mākslinieciskās spējas;
5. Audzina nervus, muskuļus un rokas strādāt, un radīt. Katrā arodā ir vajadzīga sava roku veiktība;
6. Attīsta gaumi, rokas un acis;

„Bet rokas attīstīšanai sociālajā dzīvē ir vislielākā nozīme. Neviens darbarīks nevar līdzināties attīstītai cilvēka rokai”(50,23.lpp.).

7. Novērš slinkošanu, stiprina cilvēka dabas labās īpašības;

8. Audzina bērna patstāvību, dod domām iedrošinošu vielu un gribai cienīgu mērķi, piespiež būt uzmanīgam un koncentrēties.

Tā autors izskata rokdarbu mijiedarbību ar cilvēka psihisko, sociālo un morālo dabu. Tas nozīmē, ka ar rokdarbu palīdzību mēs harmoniski audzinām cilvēka dvēseli, garu un sirdi, prātu un raksturu, zināšanas un spējas, gribu un neatlaidību, domu un darbību (50).

Savu ieguldījumu rokdarbu izpētē ir devuši arī pedagogi Al. un A.Dzērvīši. Šie pedagogi ir izstrādājuši rokdarbu metodiku, pārsvarā meitenēm.

1937. gadā uz ilgu pētījumu pamata šie pedagogi nonāca pie slēdziena, ka rokdarbi:

1. attīsta roku veiktību, pirkstu lokanību, tausti. Roku veiktībai seko prāta veiktības attīstība;

2. attīsta novērošanas un salīdzināšanas spējas, redzi, acumēru, formu sajūtu, krāsu harmonijas izpratni un vispārīgi estētisku gaumi;

3. attīsta uzmanību, atmiņu, pieradina pie domāšanas aprēķināšanas, attīsta attapību, apķērību, praktiskumu, taupību;

4. pieradina pie patstāvīga darba;

5. pieradina pie tīrības, kārtības, pacietības;

6. apmierina bērnu tieksmi patstāvīgi kustēties un darboties;

7. pieradina pie disciplīnas;

8. sagatavo praktiskajai dzīvei (7,11-12.lpp.).

Balstoties uz apgalvojumu, ka rokdarbi vispusīgi attīsta bērnus gan fiziski, gan garīgi, pedagogi arī sastādīja rokdarbu optimālo metodi.

Nevar nepieminēt tādus pedagogus kā A. un K.Āres, kas savos darbos akcentējuši 20.gadsimta sākumā populārās pedagoģiskās strāvas – darba skolas principus (15,70.lpp.).

Lai attīstītu bērnu roku veiktību, dodu iespēju strādāt un attīstītu iztēli, Antonija Āre izveidoja grāmatu „Darbi bērniem”. Dažādus rokdarbus, ko var pagatavot pēc šīs grāmatas, var darināt no visādiem sīkumiem, kas atrodami mājās. Pedagoģe iesaka izmantot dabas materiālus: kastaņus, zīles, čiekurus, dārzeņus u.c. Atsevišķas nodaļas tiek veltītas lupatu un dziju darbiem. Dzīpatu (dzijas) darbi pārsvarā tiek veikti, aptinot drāti, pagatavojot kamoliņus un sastiprinot to visu kopā (2).

1930. gadā sastādīta grāmata „Ābece mājai un skolai” dzīvi sasauca ar K.Dēķēna 1919.gadā izdoto „Jauno abeci”.

„Šo skaņu ārējā zīme, bilde, burts, no mums lietotie lielie antikva, viegli saliekami no skaliņiem, klūdziņām, kurus bērni paši pagatavo, pēc tam veido no māla un beidzot zīmē” (1,64.lpp.).

Runājot par tālāko rokdarbu attīstību, jāmin padomju laiki. Šajā laikā rokdarbus neuzsver ne kā nacionālās audzināšanas, ne nacionālās pašapziņas veidošanas līdzekli, ne arī kā kultūras apguves formu. Šajā laikā rokdarbi tiek akcentēti galvenokārt kā audzināšanas un mācību līdzeklis, kura mērķis ir veidot vispusīgi attīstītu personību (47).

Pedagogs E.Rezenbergs, rakstot par sešgadīga bērna sagatavošanu skolai, uzsver, cik svarīga ir darba un tikumiskā audzināšana. Šajā jomā svarīga nozīme ir atbildības sajūtai. Atbildības jūtu, rokas muskuļu nostiprināšana notiek arī ar rokdarbu palīdzību (rotaļlietu gatavošana) (37).

1957. gadā tika izstrādāta rokdarbu metodika pirmajai klasei. Tās autoru kolektīvs mācību vielu apraksta šādi: „Rokdarbu mācīšana sākas ar visvienkāršāko izstrādājumu pagatavošanu no papīra un kartona. Pēc tam seko darbi ar māliem un plastalīnu, kā arī aukliņu pīšanas darbi”(38,17.lpp.).

Šīs grāmatas autori uzskata, ka papīrs ir viens no visplašāk pielietojamiem materiāliem, kurš viegli padodas apstrādāšanai (locīšanai, griešanai, krāsošanai, līmēšanai, sašūšanai), tāpēc daudz šai grāmatā aprakstīts tieši darbs ar papīru.

Nav aizmirsta arī pīšana un pogu piešūšana. Pēc autoru domām, pinot aukliņu, tiek attīstīta pirkstu un roku veiklība, kā arī bērns iepazīstās ar izejmateriāliem. Šis autoru kolektīvs uzsver, ka „blakus pārējiem mācību priekšmetiem rokdarbi ir bērnu garīgās un fiziskās attīstīšanas, kā arī tikumiskās audzināšanas svarīgs līdzeklis”(38,3.lpp.).

Pēc viņu domām rokdarbu mācīšana cieši jāsaista ar citu priekšmetu mācīšanu (piemēram, matemātiku un valodu).(38).

Mūsdienu pedagogi – praktiķi dažādos rokdarbos ir devuši savus padomus, ko un kā labāk pagatavot ar bērniem. Te var minēt tādus pedagogus kā E.Volāne, M.Eglīte, I.Vītoliņa, L.Ozolniece, I.Ozolniece, U.Leitāne, B.Leitāne, B.Dzenule, M.Grasmane. Šīs pedagoges ir izdevušas mācību līdzekļus rokdarbos sākumskolai, bet tos var izmantot arī pirmsskolas bērniem.

M.Eglīte savā darbā „Rūķi atkal strādā” rotaļu formā parāda, ko var izgatavot no visparastākajiem sadzīves priekšmetiem (pudelēm, spalvām, dziju un audumu atgriezumiem u.c.). Viņas ieteiktos darbiņus var veikt ar PVA līmi un adatu (10).

I.Vītoliņa savā mācību līdzeklī „Rūķa darbi kamolgrozā” tāpat kā M.Eglīte rotaļu formā iepazīstina bērnus ar dziju. Savos darbos viņa izmanto stiepli, veidojot dažādas figuras (čūskas, gliemežvākus, zirnekļus, bites u.c.) un aptinot tās ar dziju (45).

L.Ozolnieces darbu „Rokdarbu burtnīca sākumskolai” arī var izmantot pirmsskolas vecuma bērnu rokdarbiem. Šim darbam ir trīs nodaļas: krāsu mācība; pīnīšu un aukliņu darināšana; aušana.

Šajā darbā ir noderīgi padomi, kā darināt pīnītes, aukliņas un audumu (vienkāršākie paņēmieni) (31).

I.Ozolnieces metodes var izmantot, iepazīstinot bērnus ar visparastākajiem mezglošanas paņēmieniem, Jo mezglu siešanas pirmsākums ir dažādu pinumu veidi (32).

Pirmsskolas vecumam īpašu darbu ir veltījušas pedagoģes U.Leitāne un B.Dzedule („Cepurnieks niekojas.Pirkstiņdarbi pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērniem”). Šajā darbā aplūkotas tādas metodes, kur vajadzīgi dabas materiāli un papīrs, bet nav aizmirsta arī dzija. Ir vītas aukliņas, tīti kamoliņi, aptīti kartona aplīši, aplikācijas ar sagrieztiem dzijas gabaliņiem. Arī šos darbiņus var veikt pirmsskolas vecumā, kā to norāda arī grāmatas autore (24).

Īpašu vietu rokdarbu pētnieku vidū ieņem pedagoģe E.Volāne. Nav tāda rokdarbu veida, kurus viņa nebūtu izpētījusi.

„Vēsturiskā pieredze liecina, darbaudzināšana, darba prasmes, rokdarbi ir ne tikai vajadzību apmierināšanas forma, bet arī attieksmes veidošana pret sevi, citiem cilvēkiem, darbu, dabu un sabiedrību”(47).

Pedagoģe raksta par aktuālajiem jautājumiem rokdarbos sākumskolā, par to, ka rokdarbu mācīšana un attieksme pret tiem pēdējā laikā pasliktinās. Tiek apgalvots, ka nepietiek tikai ar darbiem, kas piemēroti tikai zēniem (46,62).

Var piekrist pedagoģes E.Volānes rakstītajam, ka „rokdarbiem ir gan nopietnības, gan grūtuma, gan prieka pieskaņa...” (46).

Pēdējos gados aktuāls mērķis ir personības attīstība, kura spēj iekļauties dabas un sociālajā vidē, apgūstot zināšanas, prasmes, attieksmes un radošās darbības iemaņas atbilstoši vecumam (47).

Rokdarbi ir viens no bērnu tēlotājdarbības veidiem, kam ir liela nozīme bērnu vispusīgā attīstībā. Bērnu aktīva darbošanās rokdarbu nodarbībās veicina bērnu attīstību kā fiziskā, tā arī garīgā aspektā. Pedagoģe V.Hibnere uzskata „bērnu tēlotājdarbību par vienotu, sarežģītu psihofizioloģisku procesu. Tai raksturīgas rokas, tas ir ārējā darbības cieša vienotība ar bērna iekšējām – psihiskajām norisēm.” (12,6.lpp.). Līdzīgās domās ir arī K.A.Hasena, R.K.Kaufmane un S.Saifers atzīstot, ka rokdarbu aktivitāšu centrā notiek bērnu emocionālā, fiziskā, sociālā, intelektuālā un radošā attīstība. (20,185.lpp.). Lai labāk izprastu rokdarbu ietekmi uz bērnu jāapskata katrs attīstības aspekts atsevišķi.

Jau pirmsskolas vecumā tiek likti pamati bērnu JŪTU UN EMOCIONĀLAJAI attīstībai. K.A.Hasena, R.K.Kaufmane un S.Saifers izdala vairākus jūtu un emocionālās sfēras aspektus, kurur iespējams attīstīt rokdarbu aktivitāšu centrā. Viņi atzīst, ka rokdarbu aktivitāšu centrs bērnam:

1. Dod iespēju sazināties bez vārdiem;
2. Rada iespējas izteikt jūtas;
3. Ļauj izpausties emocionālajai spriedzei;
4. Dod spēka apziņu;
5. Dod pašam gandarījumu par radīto darbu. (20,185.lpp.).

Lai saprastu kā to realizēt, nepieciešams saprast, kas ir jūtas un emocijas, kā tās rodas un attīstās.

Cilvēka jūtu un dzīve jau no agras bērnības ir ļoti daudzveidīga un mainīga.

Jūtas ir cilvēka apzināta noturīga, ilgsroša pozitīva vai negatīva attieksme pret apkārtējo īstenību, pret to, ko viņš izzina un dara. Jūtām piemīt relatīva pastāvība. Jūtas iedala intelektuālās, morālās, estētiskās un citās jūtās tā raksta V.Hibnere (12,18.lpp.). Rokdarbos īpaši nepieciešamas estētiskā jūtas, estētiskās attieksmes izkopšana pret skaisto dabā, sabiedrībā, sadzīvē, cilvēku attiecībās, mākslā un citos cilvēkarādītajos darbos. Estētiskā attieksme pret apkārtējo vidi emocionālu savīļojumu un dziļas jūtas un tas ir bērna aktīvās darbības radošo ierosmju un ideju avots. To apstiprina K.Ušinska atziņa, ka „no mūsu jūtām ir atkarīgas mūsu vēlēšanās, bet vēlēšanās nosaka mūsu rīcību.” (43,319.lpp). Tādēļ radošajā darbībā bērns pauž savus pārdzīvojumus, intereses un personīgos pārdzīvojumus, intereses un personīgo pieredzi.

Katrs jaunrades process noris uz labvēlīgu vai nelabvēlīgu psihisko stāvokļu fona. To sekmē iedvesma, pacilātība, prieks, bet kavē slikts garastāvoklis, nomāktība, depresija. Praksē var pārliecināties, ka vislielāko jūtu kāpinājumu bērns pārdzīvo tad, kad viņš savu ieceri realizējis. Viņš steidzas to rādīt citiem vienaudžiem un pieaugušajiem, vēlas dalīties savos pārdzīvojumos, grib dzirdēt pozitīvo atzinību. Vecāku un pedagogu attieksme, novērtējot bērna darbu, nedrīkst būt nedz glaimojoša, nedz noliedzoša. Pat ar vienaldzību balss intonācijā pieaugušais vienā mirklī var sagraut bērna labo noskaņojumu. Par svarīgu savā darbā uzskatu mēģināt iejusties bērna pārdzīvojumos un līdz ar to sekmēt viņa tieksmi turpināt radošo darbu, prieku darboties arī turpmāk.

Bērna jūtas atklājas konkrētās emocijās. Emocijas ir patstāvīgs psihes process, taču nav tik noturīgs kā jūtas. Emocijas ir saistītas ar kādu konkrētu objektu vai situāciju. Dr.Ross Kempbels visiem liek izprast, ka katram bērnam ir sava „emocionālā krātuve,” un „katram bērnam ir savas emocionālās vajadzības,”(15,31.lpp.).

Emocijām ir individuālas iezīmes un tās bērnam tāpat kā pieaugušajam izpaužas vienreizējos vai atkārtotos īslaicīgos pārdzīvojumos – priekos vai bēdās, patikā vai nepatikā, pārsteigumā, bailēs. Pozitīvas emocijas sekmē estētisko audzināšanu un palīdz apgūt radošo darbību. Tās veidojas labā mikroklimatā – ģimenē, skolā vai bērnudārzā. Spēcīgas pozitīvas emocijas izpaužas ekspresīvā – ļoti izteiksmīgā radošā darbā, kas savukārt izraisa prieku par sasniegumiem. Psihiskas traumas bērns gūst tad, ja viņš nonāk nelabvēlīgā situācijā, ja viņš saņem spēcīgu negatīvu „lādiņu”. Tas izraisa bērnam emocionālus sasprindzinājumus, smagus pārdzīvojumus, kas kaitīgi ietekmē bērna radošo darbību.

Pirmsskolas vecuma bērns vēl neprot „valdīt” pār saviem pārdzīvojumiem. Viņam pēkšņi emocijas rodas un spēcīgi izpaužas, tikpat pēkšņi arī pierimst. Dažkārt ļoti lielus priekus pēkšņi nomaina spēcīgas raudas. Dr. Ross Kempbels izdara secinājumu, ka „...tikai tad, kad emocionālā krātuve ir pilna varam gaidīt, ka bērns būs labs, ka viņš labi uzvedīsies.” (15,31.lpp.).

Labvēlīgs emocionāls fons un labvēlīga komūnikatīva saskarsme ar vienaudžiem, kas gandrīz ik brīdī notiek rokdarbu aktivitāšu centrā, pozitīvi ietekmē pirmsskolas vecuma bērna noskaņojumu. Emociju neverbālās izpausmes ir bērna radošajos darbos, vērbālās – to komentējumos.

Garastāvoklis ir tāds emocionāls stāvoklis, kas kādā nelielā laika posmā ir radošās darbības emocionālais fons. Garastāvokļa ļoti strauja maiņa ir raksturīga slimīgiem bērniem, kā arī bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem.

Garastāvoklim pretējs process ir afekts – ļoti spēcīgs, pat vētraini īslaicīgs emocionāls uzbudinājums, satraukums, kas rodas konkrētā situācijā un izpaužas stihiski, un nepakļaujas gribas kontrolei.

Pirmsskolas vecuma bērnus var viegli satraukt, saviļņot, var izraisīt un kāpināt viņu pārdzīvojumus, dusmas, bailes, prieku. Uz sistemātiski izraisītu emociju pamata veidojas bērna personību raksturojošas jūtas. Emocionāli vērtējoša pozitīva attieksme izraisāma pret cilvēku veiksmīgi radītām lietām un mākslas darbiem. Visu darbu skaistuma iepazīšana saistīta ar jūtām, ar emocionālu kāpinājumu, un katram bērnam tas ir atkarīgs no viņa kognitīvās un emocionālās pieredzes. Manuprāt, bērnu emocionālā attīstība nevar būt pilnīga, ja nenotiek bērnu fiziskā attīstība. Uzskatu, ka to visveiksmīgāk iespējams attīstīt tieši ar rokdarbu palīdzību. K.A.Hasena, R.K.Kaufmane un S.Saifers izdala vairākus FIZISKOS ATTĪSTĪBAS aspektus. Viņi uzskata, ka caur rokdarbu nodarbībām bērniem ir dota iespēja:

1. Attīstīt sīko muskuļu precīzu kustību kontroli;
2. Pastiprināt vizuālo izšķiršanas spēju;
3. Attīstīt taustes sajūtu;

4. Veicināt ķermeņa kustības;
5. Dot pieredzi acu un roku koordinācijā.(20,185.lpp.).

Lai noritētu veiksmīga bērnu fiziskā attīstība rokdarbu aktivitāšu centrā bērniem ir dota iespēja iepazīt apkārtējo pasauli caur sajūtām. Sajūtas ir visvienkāršākais izziņas process, kas atspoguļo priekšmetu un parādību atsevišķas īpašības tajā brīdī, kad materiālie kairinātāji iedarbojas uz atbilstošajiem sajūtu orgāniem.

Radošajā darbībā visnozīmīgākais ir redzes, it īpaši krāsu sajūtas un taustes sajūtas, kas ir taktilo (pieskares) un kinestēzisko (kustību) sajūtu mijiedarbības rezultāts. Ar sajūtu palīdzību bērns iegūst informāciju par attēlojamo objektu dažādām īpašībām. Sajūtu rezultātā bērna apziņā rodas noteiktu atsevišķu matērijas īpašību atspoguļojums. Jau J.A.Komenskis ir pēvējis lielu uzmanību bērna maņu attīstībai, „... mātes skolā tiks vingrināti galvenokārt ārējie maņu orgāni, lai bērni iemācītos pareizi appieties ar apkārtējiem priekšmetiem un tos pazīt.” (17,185.lpp.). Līdzīgi domā arī ārste un pedagoģe M.Montesori, izsakot domu, ka bērnam pašam jāredz, jādzird, jāsaņū...citādi viņa sajūtas nav attīstāmas (3,50.lpp.). Arī pedagoģe V.Jonīte uzsver, ka viss, kas nonāk cilvēka apziņā, tur nonāk ar maņu orgānu starpniecību (13,9.lpp.). No tā izriet, ka jau no 17.gs. līdz pat mūsdienām ir pievērsta uzmanība maņu orgānu attīstībai un atzīta tonozīme bērnu attīstībā. Tā piemēram, ar sajūtu palīdzību bērns uzzina, kādas ir priekšmeta krāsas, veidojamā materiāla īpašības, kāda ir veidojamā priekšmeta virsma.Vecākiem bērniem (6;7 gadus veciem) daudzas īpašības un attiecības var atklāt paskaidrojot, raksturojot, kā arī norādot uz viņiem zināmiem priekšmetiem vai parādībām, turpretī jaunākiem (3;4;5 gadus veciem) bērniem nepieciešama tieša jutekliska priekšmeta iepazīšana. Īpaši četru gadu vecumā bērni praktiski iepazīst daudzu priekšmetu formas caur tausti. Jutekliski iepazīstotpriekšmetus (čiekurus, zīles, kastaņus, pūpolus, auduma atgriezumus u.c.) un praktiski darbojoties ar tiem, un cieti, smagi un viegli, bērni uzzina, kas tas ir – elastīgs, trausls, lipīgs, ass. Bērniem nepieciešams pašiem darboties ar priekšmetiem, vērtīgi aplūkot un izmēģināt tos darbībā.

Aktīvi iepazīstot un darbojoties ar priekšmetiem, kuri atrodas rokdarbu aktivitāšu centrā bērni iepazīst to krāsu. Ceturtā dzīves gada sākumā bērniem ir vieglāk krāsas atšķirt nekā tās nosaukt. Četru gadu vecumā bērni vāji atšķir vienas krāsas vairākas nianšes. Jaunākie bērni veidojot savus darbus pavisam neievēro tos krāsu toņus, kas raksturīgi kādam priekšmetam. Šīs krāsu uztveršanas īpatnības, kādas ir trīs, četru gadus veciem bērniem rāda, cik nepieciešami ir attīstīt krāsu vizuālo izšķiršanas spēju. Aktīvi un sistemātiski darbojoties jau piecus gadus veci bērni ne tikvien labi prot atšķirt krāsas, bet arī labi pazīst tās un to dažādos toņus. Viņi bez grūtībām izraugās vairākus vienas krāsa dažādu toņu paraudzījumus un sakārto tos tumšāko un gaišāko nokrāsu secībā. Tā pakāpeniski veidojas un attīstās cilvēkam raksturīgā krāsu uztvere.

Darbojoties ar aukliņām, dziju, stieplēm, plastalīnu un citiem materiāliem, kuri tiek izmantoti rokdarbos, bērni attīsta prasmi izpildīt dažādus kustības un regulēt tās. Atkarībā no tā cik sistemātiski bērns darbojas rokdarbu aktivitāšu centrā, viens bērns savas kustības sāk pārvaldīt ātrāk, cits – vēlāk. Piecus gadus vecs bērns atšķirībā no jaunākiem bērniem, jau spēj mērķtiecīgi izpildīt darbības un regulēt savas kustības. Un tomēr vēl joprojām bērnam ir nepieciešams vingrināties un darboties, lai bērns iemācītos pakļaut savu uzvedību un katru atsevišķu darbību apzinātiem mērķiem un motīviem. Sešu septiņu gadu vecumā bērnu prasme pārvaldīt savas kustības, izpildīt tās daudzveidīgi, tas ir, difrencēt tās precīzi, jo sevišķi attīstās tad, ja bērns ir sistemātiski un aktīvi darbojas rokdarbu aktivitāšu centrā. Prasme kustības izpildīt un regulēt visvairāk izpaužas tieši bērna spējās veikt jau sareržģītākus uzdevumus. Līdz ar to mainās arī bērna veiktā darba raksturs, motīvi un ievirzi. Kustību apzināta regulēšana ir vecākā pirmsskolas vecuma bērna nozīmīgs sasniegums. Tā ir jauna pakāpe bērna attīstībā un ir viens no visbūtiskākajiem apliecinājumiem bērna sagatavotībai mācībām skolā.

Zinātnieki (A.Čembels, N.Žinkins) ir atklājuši runas un roku sīkās muskulatūras ciešo saistību, kura balstās uz centralās nervu sistēmas darbības īpatnībām. Visciešākā šī saistība ir tieši pirmsskolas vecumā, kad attīstās valoda. Līdz ar to ar rokdarbu palīdzību iespējams veicināt roku sīkās muskulatūras, artikulācijas aparāta un dzirdes attīstību. A.Cukuras pētījumi pierāda, ka pirmsskolnieku pirkstu sīko kustību vingrinājumi veicina ne tikai šo bērnu runas attīstības intensitāti, bet arī tās kvalitāti. Viņa uzskata, ka delnas un pirkstu kustības ir tik cieši saistītas ar runas aparātu, ka pastāv visas iespējas tos uzskatīt par papildus runas orgānu. (4,3.lpp.). Par to jau rakstīja Ž.Ž.Ruso. Viņš norāda, ka maņu orgānu attīstība sākas ar bērna valodas attīstīšanos. (13,9.lpp.). Arī savā darbā esmu ievērojusi, ka bērniem ar vispārēju valodas aizturi ir vērojami arī roku sīkās muskulatūras attīstības traucējumi.

Lai novērstu šos traucējumus bērniem rokdarbu aktivitāšu centrā ir iespēja pīt, siet, vērt dažāda resnuma aukliņas, plēst, locīt, burzīt papīru, veidot gan no māla, gan plastalīna, kā arī strādāt ar dabas materiāliem – zīlēm, kastaņiem, čiekuriem u.c. Bērns iegūst savam darbam materiālus upē, mežā, dārzā, laukā. Ja bērns pratīs acis vaļā turēt, tad nepaies garām dabas balvām: aplūkos, priedāsies un ņems līdzi. Upmala apbalvos bērnu – meklētēju ar raibām, gludām oliņām un gliemežu vāciņiem, kuri noderēs darbam – rotaļai. Vēl vairāk materiāla bērna darbam dos – mežs, upe. Ogojot – sēņojot redzēs skaistas čumurainas sūnas, gan koši zaļas, gan pelēkas.

Visvarīgākās meža un birzes rudens balvas bērniem tomēr ir zīles un kastaņi. Daudz žuburotu, sīku zariņu, lapiņu, ziediņu bērni vāks no meža savam darbam, kā arī balto bērza mizu ogu kārbīnām un vācelītēm un kārkla, vītola klūdziņas pīšanai un stabulīšu taisīšanai. Cik daudz un dažādas lietišas bērni prot no tiem izgatavot! Un dārzā, vai tur mazums vērtīgu balvu bērna

darbam? Visādi ziediņi, augļi, saknes, pieliekot tiem kociņus kā rokas, kājas – sāks dzīvot, gan kā smieklīgas cilvēciņu figūras, gan kā jocīgi lopiņi.(2,5.lpp.). Arī papīrs ir bērna darbam izdevīgs materiāls: tas tīrs, ļauj visādi locīties, ar savu dažādu biezumu un krāsainību – daudzpusīgs. Bērns, strādājot ar papīru var piedot tam visādus veidus un izteiksmi, ņemot savam darbam pēc vajadzības dažāda biezuma : krāsas papīru, kā piemēram nostādāmiem priekšmetiem, vai zvēriņiem – biezo papīru, vai kartonu, aplikāciju darbiem – krāsaino gludpapīru, lellēm, eglītes izgriezumiem – plāno zīd papīru vai vijīgo „kreppapīru”. Arī avīžu papīrs un vienkāršais ietinamais papīrs ir izmantojams, noderīgs. Ietinamais papīrs noder kā pamats, kur uzlīmēt atsevišķus, izgrieztus priekšmetus. Avīžu papīrs ir labs plūkāšanai, ir ieteicams maziem bērniem dot papīru plūkāt, lai tausti pamazām attīstot, bērns pierastu patstāvīgi izveidot priekšmeta kontūras. Papīru divām kārtām saliekot bērns viegli izplūks apaļu bumbiņu, ābolu, garenu burkānu, čiekuru u.t.t., ja pratīs priekšmetu izplūkt, tad vēlāk nebūs grūti arī ar šķērēm to izgriezt.(2,7.lpp.). Rokdarbi ir bērna roku iemaņu labākais attīstības veids, kas vēlāk ir nepieciešams rakstītmācības apgūvē.

Lai sagatavotu bērnus skolai, uzskatu, ka visnepieciešamākais ir attīstīt roku darbību. Saistībā ar to, bērni apkārtējos priekšmetus arī iepazīst. Roku kustības tiek izpildītas, iesaistoties redzes kontrolei. Visas kustības – rakstīšana, šūšana, griešana, locīšana, līmēšana u.c. tiek veiktas ar īkšķa palīdzību, tādējādi attīstās roku darbība. Sīkās motorikas attīstības līmenis ir viens no rādītājiem bērna intelektuālai attīstībai un gatavībai uzsākt skolas gaitas. Mēs visi labi zinām, ka bērnam, kuram sīkās motorikas attīstības līmenis ir augsts – ir labi attīstīta gan atmiņa, gan uzmanība. Tādēļ pēc iespējas vairāk bērnos ir jāattīsta sīkā motorika.

Lai veicinātu sīkās motorikas un roku kustības koordinācijas attīstību, bērni var izpildīt dažādus grafiskus uzdevumus.

Daudz dažādus interesantus uzdevumus var veikt aplicēšanas un rokdarbu nodarbībās.

Roku smalko kustību attīstību veicina fiziskie vingrinājumi, kas balstās uz satvēriena kustībām un roku spēku attīstošiem vingrinājumiem.

Rotaļu nodarbībās bērni labprāt zīmē ar koka irbulīšiem miltos un mannā, kas uzbērti uz paplātes, rotaļājas pie smilšu vannas, kurā sabērti burti un cipari. Tas ne tikai attīsta pirkstu sīko muskulatūru, bet arī lieliski nomierina bērnus. Ne tikai nomierinoša, bet arī interesanta bērniem nodarbe šķiet kreilīšu vēršana, uzgriežņu un skrūvīšu skrūvēšana, sēkliņu, pupiņu un podziņu šķirošana. Trenējot sīko roku muskulatūru, vienlaikus tiek darbināta arī tā smadzeņu daļa, kas atbild par rakstīšanu, runāšanu un lasīšanu.

Pilnvērtīga bērnu attīstība nevar notikt bez sociālās attīstības. Ar SOCIĀLO ATTĪSTĪBU saprot bērnu attieksmju kompleksa veidošanos. Šajā kompleksā ietilpst atteiksme

pret darbu, tā darītājiem, pret citiem cilvēkiem, ģimeni un sevi. Rokdarbu nodarbības, kā atzīst K.A.Hasena, R.A.Kaufmane un S.Saifers, bērnos:

1. Rosina pieņemt lēmumus un risināt problēmas;
2. Veicina patstāvību;
3. Dod iespēju strādāt kopā ar citiem un gaidīt savu kārtu;
4. Mācās uzņemties atbildību un rūpēties par materiāliem;
5. Veicina cieņu pret citu idejām (20,183.lpp.).

Nav noliedzama arī rokdarbu nozīme darba mīlestības veicināšanā bērnos. Ž.Ž.Ruso atzina, ka darbs sekmē aktīva, patstāvīgi domājoša, brīva cilvēka veidošanos (53,213.lpp.). A.Makarenko atzīst, ka „darbs vienmēr bijis cilvēka dzīves pamats, viņa labklājības un kultūras radītājs” (26,226.lpp.). Darba nozīmi cilvēka dzīvē ir novērtējuši Latvijā ievērojami pedagogi A.Dauge, E.Pētersons (53,214.lpp.). Arī tautas folklorā, kas saistīta ar darbu ir materiāliem bagāta.

*„Acis darba izbijās,
Rokas darba nebijās.
Rokas darba nebijās,
Zinājās padarīt.” (8,107.lpp.).*

Mūsdienās darba nozīmi ir novērtējuši arī programmas „Soli pa solim”, veidotāji K.A.Hasena, R.A.Kaufmane un S.Saifers. Viņu atziņa ir, ka bērni veicināmi darboties un strādāt ar prieku un interesi un, ka tikai tad būs sasniedzami vēlamie rezultāti. (20,183.lpp.).

Sociālā attīstība ir sarežģīts, daudzpusīgs process, kura norise ir atkarīga no visdažādāko faktoru mijiedarbības. Svarīgi, lai šajā procesā mērķtiecīgi iesaistītos ne tikai pedagogi, bet arī ģimene. Pirmsskolas vecumā tam jāpievērš īpaša uzmanība, jo šajā vecumā bērna uztvere ir sevišķi asa un visi iegūtie iespaidi dziļi ietekmē viņa turpmāko izaugsmi. Aktīvi darbodamies rokdarbu aktivitāšu centrā, bērni nostiprina un attīsta tādus vērtīgus paradumus un īpašības kā, piemēram, laipna un gādīga attieksme citam pret citu, rūpes par grupiņas biedriem, saudzīga un kārtīga attieksme pret ikdienā lietotajiem priekšmetiem un materiāliem, mācās darboties saskaņoti, secīgi un organizēt kopīgām nodarbībām, kā bērnu darbības īpašam veidam ir milzīga ietekme viņa sociālajā attīstībā. Nodarbību audzinošā nozīme vispirms izskaidrojama ar to, ka strādājot kopa ar citiem, bērni daudz ātrāk pierod kopējā darbā cits citam palīdzēt un priecāties par kopējiem panākumiem. Līdz ar to veidojas tādas īpašības kā izpalīdzība, atbildība, lepnums par sevi un saviem vienaudžiem, kā arī prieks par savu patstāvību un prasmi izdarīt kaut ko lietderīgu.

Ne velti izcilais pedagogs K.Ušinskis uzsvēris paradumu milzīgo lomu bērna tikumiskajā attīstībā. „Audzināšana, kas pilnīgi novērtējusi paradumu un iemaņu nozīmi un ceļ to pamatu savu ēku, ceļ to izturīgu. Tikai paradumu izkopšana dod iespēju audzinātājām nostiprināt savus principus audzēkņu raksturā, viņu nervu sistēmā, viņu dabā.” (43,433.lpp.). A.Makarenko vairākārt norādījis, ka sevišķi svarīgi ir attīstīt bērņā paradumus jau līdz viņa piektajam dzīves gadam (26,229.lpp.). Paradumi veido pamatu lielākajam vairumam rakstura īpašību. Paradumi, tāpat kā iemaņas veidojas, ik dienas un sistemātiski ievērojot vienus un tos pašus apstākļus,atkārtojot vienas un tās pašas prasības pret bērnu, pret viņa rīcību. Galvenais nosacījums paradumu izveidošanai ir to sistemātiska atkārtošana un nostiprināšana. Paradumu nostiprināšanos sekmē uzslavas un pamudinājumi. Ja bērns kaut ko izdarījis nepareizi, nav nozīmes uz viņu dusmoties, - ir jāpanāk, lai viņš attiecīgo darbību vai rīcību atkārtotu, izpildot to pareizi. Ja grupas audzinātājas, ģimene un citi pieaugušie nopietni un sistemātiski rūpējas par paradumu izveidošanu, rada viņiem vienas un tās pašas prasības, tad paradumi izveidojas ļoti ātri un parasti bērni tos apgūst ikdienas dzīvē.

Bērnudārzā bērns nokļūst vienaudžu vidū. Viņš mācās rēķināties ar citu bērnu vajadzībām, gaida savu kārtu, lai tiktu darboties ar saviem iemīļotajiem materiāliem. Jaunākie bērni sākumā parasti darbojas katrs atsevišķi, četrus gadu vecumā dažkārt arī kopā pa diviem vai trim, taču būtībā viņi darbojas tikai līdzās citiem, īstenībā rotaļādamies katrs savā nodabā un nerūpējoties par to, ko dara citi bērni. Pamazām izveidojas prasme strādāt kopā, veidot kolektīvus darbus ar vienu sižetu, strādājot palīdzēt un izjust zināmu atbildību, liecina par bērnu sociālo attīstību. Turklāt raksturīgi tas, ka lielākie bērni palīdz mazākajiem, tie bērni, kuriem vairāk pieredzesn – iesācējiem. Vecākajā pirmsskolas vecumā bērni jau prot pakļauties un iejusties otra bērna vietā, un daudzi no viņiem jūt īstu atbildību par mazākajiem grupas biedriem, viņu rīcību, kļūst patstāvīgi.

Attīstot bērnos patstāvību svarīgi, lai viņi darbotos pēc savas iniciatīvas. Vidējā pirmsskolas vecuma bērni savā radošajā darbībā jau spēj būt daudz patstāvīgāki. Tas izskaidrojams ar to, ka četrus gadus veci bērni ir jau fiziski spēcīgāki, tāpat arī ar to, ka viņiem izveidojušās jau daudzas iemaņas un paradumi. Sevišķi svarīgi ir izvēlēties tādus uzdevumus un darbus, kas vispirms bērniem pa spēkam un reizē ar to prasa nelielu piepūli, lai bērns veicamo darbu uztvertu gan kā svarīgu un nopietnu, gan arī kā patīkamu un interesantu. Izpildot un veidojot darbus, kuri ir patīkami, bērnos sāk veidoties tādas īpašības kā prasme valdīt pār sevi, sasniegt mērķi, virzīt savu uzmanību, savaldīties. Bērnos veidojas neatlaidība un pašsavaldīšanās. Tas savukārt ir ļoti nozīmīgi bērnu apzināto, saprātīgo darbību attīstības sekmēšanā, bērna topošā rakstura galveno īpašību veidošanā.

Darbojoties nelielās grupiņās (3-5 bērni) izveidojas vislabākie apstākļi bērnu tikumisko jūtu, patstāvības, pacietības un īpaši komunikabilitātes attīstībai.

K.A.Hasena, R.K.Kaufmane un S.Saifers programmā „Soli pa solim” min vairākus INTELEKTUĀLĀS ATTĪSTĪBAS ASPEKTUS, kurus iespējams realizēt caur rokdarbiem. Viņi atzīst, ka darbošanās rokdarbu aktivitāšu centrā dod bērniem iespēju:

1. Palielināt vārdu krājumu;
2. Atpazīt savu vārdu, kuru audzinātāja uzraksta uz darbiem (vēlāk arī paši sāk rakstīt);
3. Palielināt uzmanības noturību;
4. Sakārtot, salikt secībā un plānot;
5. Mācās par krāsām, formām, struktūru (20,186.lpp.).

Lai veicinātu bērnu intelektuālo attīstību rokdarbu nodarbībās, jo sevišķi liela nozīme ir jāvelta viņa dzīves pareizai organizēšanai, dienas ritmam, kas sekmē mierīgu, stabilu bērna noskaņojumu. Svarīgi ir nedomāt pašu bērnu intereses, iniciatīvu un ieceres. Aktīvi darbojoties rokdarbu aktivitāšu centrā bērnu zināšanas kļūst precīzākas, dziļākas un savstarpēji ciešāk saistītas.

Daloties zināšanās par atsevišķiem priekšmetiem, kuri atrodas rokdarbu aktivitāšu centrā, un apkārtējās dzīves notikumiem un parādībām, kas tiek attēlotas darbos, bērni paplašina savu vārdu krājumu, apgūst sakarīgo runu, kas kļūst izteiksmīgāka un gramatiski pareizāka. Gandrīz katrā darbošanās reizē bērnu vārdu krājums kļūst bagātāks un precīzāks. Bērni uzzina priekšmetu un to atsevišķu daļu nosaukumus, priekšmetu raksturīgākās pazīmes. Apgūstot zināšanas un prasmes, bērns vienlaicīgi apgūst arī vārdus, kas apzīmē dažādas priekšmetu vai cilvēku darbības.

Bērni, kas ir vecāki par trim gadiem, uzmanīgi ieklausās vārdiskajos paskaidrojumos pat tad, ja viņiem jāizpilda kāda darbība, ko audzinātāja parāda. Šajā vecumā bērnu interese par vārdu manāmi aug : bērni arvien vairāk sāk ieklausīties jaunos vārdos un cenšas tos izrunāt. Ceturtajā dzīves gadā darbojoties bērni iemācās brīvi veidot vienkāršus teikumus. Tas iespējams tādēļ, ka viņi agri praktiskā ceļā apgūst valodas likumības. Ikdienā sazinoties ar audzinātāju, grupiņas bērniem, bērni mācās pareizi un sakarīgi runāt. Vidējā pirmsskolas vecumā bērni jau brīvi sarunājas cits ar citu, izsaka savas domas, pastāsta par redzēto vai dzirdēto, viņi piedalās strīdos, prasa paskaidrojumus, izsaka šaubas, spiež un bieži vien pārsteidz pieaugušo ar saviem negadītajiem secinājumiem. Visā pirmsskolas vecuma posmā bērna vārdu krājums joprojām kļūst bagātāks, arvien tiek apgūta dzimtajās valodas gramatiskā uzbūve. Piektajā un sestajā dzīves gadā attīstās bērnu valodas izteiksmīgums. Bērni sāk saprast, ka balss noskaņa padara valodu sevišķi pārliecinošu. Sešus septiņus gadus veciem bērniem jebkura darbība saistās ar valodu.

Pirmsskolas vecuma bērnu domāšanas īpatnība ir pastāvīgs darbības un valodas saistījums. Tas izriet no pedagoges V.Hibneres teiktā, ka „domāšana ir netiešs un vispārināts, ar valodu cieši saistīts īstenības atspoguļojums. Domāšana noris uz sensorās izziņas pamata”(12,12.lpp.). Arī psihologi runā par pirmsskolas vecuma bērnu domāšanas īpatnībām. Psihologs A.Vorobjovs atzīmē, ka svarīgākā runas funkcija ir tās spēja „apkalpot” domāšanu, bet tai pašā laikā domāšana ir saistīta ar sajūtām un uztveri (49,94.lpp.). Darboties, bērns praktiski konstatē vienota uzdevuma atsevišķo daļu dažādus savstarpējos sakarus. Šie bērna noteiktie sakari var būt gan pareizi, gan arī aplami. Tomēr bērns tos meklē un turklāt zina, ko tieši viņš cenšas atrast un noskaidrot. Runādams par to, ko viņš pats dara, bērns izprot iegūto rezultātu un izvirza sev jaunus uzdevumus, tādā veidā attīstīdams domāšanu.

Domāšanas spējas, tāpat kā jebkuras citas spējas, neattīstās pašas no sevis. Ja bērni nav sistemātiski darbojušies, lai sekmētu intelektuālo attīstību, tad arī vēlāk bērns, būdams jau skolēns, vēl nespēj loģiski spriest. Audzinātājas uzdevums ir mācīt bērniem veikt praktiskus, konkrētus uzdevumus tiešā darbībā. Audzinātājam jādomā arī par visu to jauno, kas ik dienas, ik stundas paveras bērna zinātkārajam skatienam. Bērna aktīvo, radošo darbību, kura notiek rokdarbu aktivitāšu centrā var sekmīgi izmantot viņa domāšanas attīstībā.

Mazi bērni risina tikai pilnīgi konkrētus uzdevumus un parasti tikai ar vienu paņēmienu – darbojoties. Labu laiku pirms tam, kad bērns iemācās spriest un uzdot savus nebeidzamos jautājumus, viņš jau sāk saprātīgi darboties. Tas skaidri parādās darbībās, ko viņš ik dienas veic. Trīs četrus gadus veciem bērniem vēl nav attīstīta domāšana vārdos, viņi neprot iepriekš, pirms darbības veikšanas, doto uzdevumu atrisināt „galvā”. Par to, ka starp bērnu darbības formu un runas formu ir ļoti sarežģītas attiecības liecina tas, ka novērot zināmu atšķirību starp to, ko viņi ir paveikuši un to kā to izdarījusi. Tādēļ nepieciešams bērnus vingrināt izpildīt mazus, konkrētus uzdevumus. Tie vispirms ir tādi uzdevumi, ko bērns var veikt, darbojoties ar rokām, tas ir, praktiski. Lai bagātinātu bērnu uztveri ar dzīviem un spilgtiem priekšstatiem, kas rosina bērnu darboties un attīstītu viņu domāšanu, audzinātājam ir svarīgi ne tikai maksimāli rosināt bērna maņu orgānu darbību, viņa runu, bet arī likt bērnam praktiski darboties – veidot kolāžas, līmēt, veidot no māla un griezt vai plēst no papīra. Piecus gadus vecu bērnu prāta attīstībā darbībai ir ļoti liela loma. Tāpēc bērnu aktīva un aizrautīga piedalīšanās rokdarbu nodarbībās galvenokārt izpaužas pēc audzinātājas ierosinājuma un paša bērna izprastās darbības. Audzinātājas jautājumi palīdz jaunākajiem bērniem noteikt dažu priekšmetu galvenās pazīmes, bet pēc atm vidējā un vecākā pirmsskolas vecumā uztvert objekta nozīmīgākās daļas un izveidot vajadzīgās sakarības, un palīdz bērnam īsti izprast priekšmetu vai dabas parādību, kas atrodas viņu priekšā, citiem vārdiem iemācītos izprast, spriest, analizēt un salīdzināt. Ja bērni to ir apguvuši, tad iespējama arī bērnu radošā attīstība.

K.A.Hasena, R.K.Kaufmane un S.Saifers ir uzsvēruši vairākus RADOŠĀS ATTĪTĪBAS aspektus, kurus iespējams attīstīt rokdarbu nodarbībās. Viņi atzīst, ka caur rokdarbiem iespējams:

* Aspekti, ko izvirza rosināt netradicionālu domāšanu ar uzdevumiem, kam nav viena, pareiza risinājuma;

* Veido izpratni par mākslas un kultūras mantojumu. Tie ir galvenie radošās attīstības aspekti, ko izvirza (20,186.lpp.).

Kā atzīst V.Hibnere, psiholoģijā izšķir vairākus radošās darbības posmus:

1. ieceres rašanās,
2. ieceres nobriešana,
3. ieceres realizācija.(12,15.lpp.).

Visi šie posmi ir savā starpā cieši saistīti. Pirmsskolas vecuma bērnu radošajā darbā šie posmi nav skaidri izteikti. Tie parasti ir it kā savijušies, tādēļ tos pat grūti atšķirt citu no cita. Parasti bērns tos savā aktīvajā radošajā darbā pat neapzinās.

Lai bērns varētu radoši darboties nepieciešams, lai viņš aktīvi izzinātu savu apkārtējo pasauli. Jo bērns ir radoši aktīvs, jo attīstāka ir viņa uztvere un novērošanas spējas, jo vairāk ieceru viņš gūst savai darbībai.

Ieceres nobriešana ir sākotnējās ieceres pārveidošanās un pilnveidošanās process. Jo vairāk un radošāk bērns domā par iecerēto tēlu, jo pilnīgāka tēla realizācija – attēlošana.

Realizācija ir iecerēta tēla atveidošana ar bērnam zināmiem līdzekļiem – aplicēšanu, locīšanu, veidošanu. Bērna atveidojums nav nedz mehānisks, nedz fotogrāfisks, jo iegūtos iespaidus bērns ar iztēles palīdzību savā apziņā radoši ir pārveidojis.

Pirmsskolas vecuma bērnu radošai darbībai raksturīgs ir tikai tas, ka ieceres nobriešana un reakcija it kā saplūst vienā procesā. Tādēļ tiko guvis ierosmi, bērns bieži vien to tūdaļ izpauž savā darbībā.

Vecākajā un vidējā vecuma bērniem jau var mērķtiecīgi attīstīt radošās spējas jeb kreativitāti. N.Picka kreativitāti raksturo ka oriģinalitāti, spēju atrast kaut ko jaunu, izgudrot, piemēroties jaunām, neparastām situācijām, radīt kaut ko jaunu!(35,141.lpp.). Lai stimulētu kreativitātes attīstību ir ievērojami vairāki nosacījumi : situācijas nepabeigtība vai atklātība, atbildības un neatkarības stimulēšana, akcents uz patstāvīgām izstrādēm, novērojumiem, jūtām, vispārinājumiem.

Pēc psiholoģes I.Likas pētījumiem kreativitātes attīstību kavē tādi faktori kā „izvairīšanās no riska, tiekšanās pēc panākumiem par katru cenu, stingri stereotipi, iztēles fantāzijas, izpētes neatbalstīšana”(25,38.lpp.).

Ar rokdarbu aktivitāšu centra izveidi ir dota iespēja bērniem būt patstāvīgiem, kas pēc pedagoges I.Miķelsones domām ir „obligāts mākslinieciskās darbības komponents, kas prasa grūtību pārvarēšanu un ir vērtējams kā gribas izpausmes” (28,43.lpp). Patstāvīga darbošanās ar dažādiem radošiem materiāliem, bērnu saskarsmes ar pieaugušajiem un vienaudžiem izraisa bērnu radošās aktivitātes. Šai aktivitātei piemīt izziņas raksturs un virzība uz apkārtnes radošu izzināšanu, sevis un nezināmā atklāšanu.

Pēc manām domām, lai bērns radoši attīstītos, svarīgi, lai arī pedagogs būtu radošs. Audzinātāja, sniedzot iespēju patstāvīgi izvēlēties darbības veidus, neierobežojot bērna izvēli, atbildot uz viņa jautājumiem, tiek nostiprināta bērna griba un iniciatīva darboties, un līdz ar to arī radoši augt.

Radošā darbība izpaužas tajā gadījumā, ja bērns izjūt vajadzību darboties pēc savas iniciatīvas, patstāvīgi domāt, izvirzīt jaunus radošus uzdevumus, rast jaunus risinājuma veidus, kā rezultātā tiek iegūti oriģināli, bērnu iespējām un attīstības līmenim atbilstoši mākslinieciskie sasniegumi. Pēc maniem uzskatiem, bērnu radošā attīstība nav iedomājama bez radošās aktivitātes veicināšanas.

1.2 Pirkstu muskulatūras attīstība 3 – 4 gadus veciem bērniem

Bērnu motorikas (kustību) attīstības problēmas jau sen saistījušas pētnieku uzmanību, jo tās nepieciešamas jebkuras darbības īstenošanai.

Lai iemācītos ātri rakstīt, zīmēt utt., nepieciešams roku sīko kustību (motoro) funkciju noteikts attīstības līmenis. Roku pirkstu izturība, to kustību precizitāte nav iespējama bez sīko muskuļu attīstības noteikta līmeņa un to psihiskās koordinācijas precizitātes un vadības. Šie divi faktori bērnam var attīstīties spontāni, bet labāk, ja tos attīsta mērķtiecīgi, patstāvīgi stimulējot bērna roku aktivitātes dažādus veidus (36).

Uz šīs aktivitātes pamata bērnam attīstās sīko muskuļu spēks, kas vada smalkās kustības un indeomotorie akti.

Vārdu savienojums „indeomotorais akts: ir radies no grieķu vārda idea (veidols) un latīņu vārdiem motor (kustību radošais) un actus (darbība). Tātad, indeomotorais akts rada priekšstatu par diviem posmiem: kādu darbību nepieciešams veikt un kāds ir darbības norises process saskaņā ar šo priekšstatu.

Piemēram, bērnam jāuzraksta burts. Pirmkārt, viņam ir jāiztēlojas šis burts, un tas turpmāk izsauks tādas sistēmas atcerēšanos un muskuļu piepūles pēctecību, kuru bērns apguva mācīšanās procesā.

Tas liecina par to, ka indeomotorais akts ir neapzināta roku muskuļu darbības programmas izspēle, kura sniedz priekšstatu par burtu. Šīs dotības nevar būt iedzimtas, tās ir jāapgūst.

Bērns mācību darbības sistēmu veiksmīgi apgūst tikai tad, ja līdz mācībām skolā viņam būs attīstījusies pēc iespējas bagātāka indeomotorikas sistēma, tāpēc, ja bērns prot rakstīt tikai noteiktus burtus vai ciparus, kuru „nozīmēšanai” nepieciešama ierobežota ideomotoro aktu sistēma, tas var apgrūtināt citu daudzveidīgu mācību darbības procesu izpildi (49).

Cilvēka motorikas attīstībā ļoti nozīmīga ir nervu un muskulatūras aparata brieduma pakāpe. Sastapties ar priekšmetiem, zīmēšanas piederumiem un darbarīkiem, bērns nespēj patstāvīgi, bez pieaugušo pamācības atklāt to lietošanas specifiku un bieži izmanto tās neadekvāti, tāpēc bērna psihe attīstībai sevišķi svarīgi ir iemācīties vadīt roku kustības.

Cilvēka roka kā darba orgāns sāk attīstīties agri un pakāpeniski pilnveidojas dažādu nodarbību procesā. Svarīgi tās pašas darbības, ko bērns dara ar labo roku, izpildīt ar kreiso roku, lai trenētu koordinācijas aparātu. Trīs gadus veca bērna rokas kustības sasniedz ievērojamu attīstības pakāpi. Taču roka vēl nav pietiekami veikla un kustīga. Ne vienmēr tā virzās mērķtiecīgi un precīzi, nepakļaujas darbības uzdevumam. Rokas kustības attīstās darbības procesā, bērniem sitemātiski mācoties unpatstāvīgi vingrinoties (20).

Pārreja pie saržģītākām darbības formām izvirza jaunas prasības bērna motorikai, liek viņam apgūt jaunas kustību iemaņas un prasmes. Tā piemēram, pirmsskolas vecumā bērns apgūst sarežģītas un smalik difirencētas roku kustību iemaņas, saistītas ar tādu darbarīku un zīmēšanas piederumu – zīmuļu, otas, šķēru – lietošanu, kas prasa precīzu koordināciju.

Katra darbība jāizpilda ar īpašām kustībām. Redzei jākontrolē rokas kustības, bet mazi bērni vēl neprot vadīt savu roku kustības. Tādēļ viņi navar savelt mālus pikā, saspīest tos plaukstās ar vajadzīgo spēku, lai iegūtu plakānu formu, nespēj patstāvīgi saņemt zīmuli tā, lai varētu veikt noteiktu uzdevumu. Attīstot pirkstu muskulatūru bērniem jā māca gan pašas kustības, gan tas, kā tās jāizdara: ar kādu spēku, cik ilgi un kādā virzienā.

Attēlošanas kustība, ko roka izdara, zīmējot, veidojot vai darīnot aplikāciju, saistīta ar muskuļu kustību sajūtu, ar pašas kustības kinētisko un redzes uztveri. Bērns redz, kā kustas viņa roka un sajūt šo kustību.

Tāda uztvere rada bērnam priekšstatu par kustību, un tas ir pamats izpildītājdarbībai. Iemaņa veidojas no darbības, ko apzināti automatizē, bet pēc atm tā funkcionē kā automatizēts paņēmiens šīs darbības veikšanai.

Ja kādu darbību veic automātiski, tas nebūt nenozīmē, ka to veic neapzināti, jo rokas motorās iemaņas ir sensomotoriskas. Katra no viņām ietver sevī kustību, ko izdara roka, un sensorisko daļu – kustību uztveri un kontroli. Izdarāmo kustību var kontrolēt ar redzi vai kinestēzi.

Dažādu rokas motoro darbību izveidi nosaka dažādi mehānismi. Iemaņas izveidojas, daudzkreiz atkārtojot darbības, jo tām (zīmuļu turēšanai, rokas stāvoklim, velkot dažādas līnijas u.c.) jāklūst automātiskām (19).

Bērna valodas attīstība ir cieši saistīta ar roku sīkās muskulatūras pilnvērtīgu darbību. Sīs atziņas pamatojums sakņojas CNS darbības īpatnības.

Pieres daiva aizņem 25% - 28% galvas smadzeņu garozas. Tās galvenā funkcija saistīta ar patvaļīgu kustību, sarežģītu uzvedības formu un domāšanas procesu regulēšanu. Pieres daivas rievās koncentrēti funkcionāli svarīgi centri. Centrālajā rievā izvietotas sākotnējās kustību zonas: rievās apakšējā trešdaļā atrodas kustību centri sejai, vidējā trešdaļā – kājām. Nervu šūnas ir savstarpēji saistītas sinapsēs, tādēļ CNS pastāv ierobežotas asociatīvas saiknes. Ņemot vērā, ka galvas smadzeņu garozas neironiem nav šauras specializācijas, veidojas nosacījumi „neironu ansambļu” izveidei. Tie savukārt nodrošina dažādu funkciju izpildi. Lūk, galvas smadzeņu garozas kompensatorisko iespēju pamats.

Pirkstu vingrinājumi (jau no divu gadu vecuma) palīdz apgūt bērnam ne tikai elementārās pašapkalpošanās iemaņas, bet stimulē arī runas kustību centru darbību, veicina bērna garīgo attīstību.

Veiktie pētījumi un novērojumi pierādīja, ka bērnu pirkstu kustību attīstības pakāpe sakrīt ar runas attīstības pakāpi. Lai noteiktu runas attīstības līmeni, ar pirmsskolas vecuma bērniem veica sekojošas darbības: palūdza bērniem parādīt – 1 pirkstu, 2 pirkstus, 3 pirkstus (izdari tā, parādam, kā jādara). Bērni, kuri prot pirkstu kustības, labi runā. Turpretī tiem bērniem, kuri slikti runā, pirkstiņi ir saspringti, lokās tikai visi kopā un nevar izpildīt atsevišķas kustības. Tādēļ, kamēr bērna pirkstiņi brīvi nekustēsies valoda attīstīsies vāji.

Zinātnieki noskaidrojuši, ka bērni (pēc trim gadiem) var izdarīt pirkstu vingrinājumus: šķēres, riņķis utt.

Ar ko izskaidrojama rokas pirkstu un runas saistība? Roku pirkstu kustības cilvēka attīstībā ir cieši saistīta ar runas funkcijām. Pirmie cilvēki, lai saprastos, izmantojot žestus, pamazām tos saistīja ar izsaučieniem, Pagāja tūkstošiem gadu, kamēr attīstījās vārdu valoda, bet tā vēl ilgi laiku bija saistīta ar žestikulāro valodu. Roku pirkstu kustības pakāpeniski pilnveidojās. Cilvēki no paaudzes uz paaudzi darīja sarežģītākus darbus. Līdz ar to cilvēka smadzenēs palielinājās roku kustību projekcija. Rokas un runas funkciju attīstība cilvēkam gāja paralēli (29).

Apmēram tāds pats ir bērna attīstības ceļš. Sākumā attīstās pirkstiņu kustības, kad tās kļūst pietiekami aktīvas, sāk attīstīties runa. Pirkstu kustību attīstība sagatavo pamatu runas attīstībai. Pirkstiņu vingrinājumus var sākt jau ar 6 – 7 mēnešus veciem bērniem. Šinī periodā vēlams veikt masāžu: glaudot plaukstiņas no pirkstiņiem uz delnu, katru pirkstiņu saliekt un iztaisnot (2- 3 minūtes katru dienu). No 10 mēnešu vecuma bērniem jādod lieli priekšmeti – rotaļlietas. Vēlāk var dot mazākus priekšmetus.

Pirmsskolas vecuma bērniem sīkās motorikas attīstībai var piedāvāt mozaīkas (lielo un mazo), dažādas piramīdas, dažāda lieluma kārbiņas, rupjas un smalkas švammītes, dažādu izmēru riņķus vēršanai, krāsainus diegus, auklas tīšanai, pīšanai, dažāda izmēra un formas pogas pogāšanai, dēlīšus, kuri noklāti ar plastalīna kārtu – akmentiņu un citu sīku priekšmetu piepiešanai utt.

Labs palīgs pirkstiņu attīstībā ir „Pirkstiņu teātris”. Pirkstiņu rotaļām nevajadzētu būt garām. Pietiek ar piecām minūtēm dienā, lai stimulētu bērna runas funkciju attīstību (43).

Pēc L.Arutjunjanas izteiktajām atziņām rokas pirksti var kļūt par runas tempa, ritma, loģiskā uzsvara un pauzācijas labotājiem. Rodas jaunas runas procesa izpratne. Sarežģītā izteikšanās sadalās atsevišķos elementos, kurus var labi apgūt, atkārtoti vingrinoties. Runas viendabīgajā plūdumā konteksta atklāsmei nepieciešama improvizācija, emocionalitāte. Jo veiksmīgāk būs apgūtas iepriekš minētās runāšanas likumības, jo vairāk laika bērns un pieaugušais varēs veltīt teksta izteiksmīgumam (28).

Lai labāk attīstītos pirkstiņu muskulatūra varam izmantot, pirkstiņu rotaļas – vācu tautas mantojums. Šīs rotaļas ir ļoti emocionālas, tās var izmantot mājās, pirmsskolas iestādē u.c. Tās ir aizraujošas un palīdz attīstīties runai un radošai darbībai. Pirkstiņu rotaļas it kā attēlo apkārtējās pasaules objektīvo realitāti – priekšmetus, dzīvniekus, cilvēkus, viņu darbību; arī procesus un parādības, kas notiek dabā (vējš, lietus, saule, krītošas lapas). Pirkstiņu rotaļu gaitā bērni attēlojot pieaugušo kustības, aktivizē roku motoriku. Izstrādājas rokas veiklība, prasme vadīt kustības, koncentrēties uz vienu darbības veidu (20).

Pirkstiņu rotaļas – tās ir pasaku, notikumu inscenēšana ar roku un pirkstu palīdzību. Bērni ar lielu interesi reaģē uz pieaugušā kustībām un tās atdarina. Citās rotaļās vajadzīgas abas rokas, kas ļauj bērnam attīstīt orientēšanās spējas – pa labi, pa kreisi, augšā, lejā u.c.

Ja bērns apgūst vienu rotaļu, viņš noteikti centīsies izdomāt jaunu inscinējumu citām pasakām un dzejoļiem. Trīsgadīgie bērni labi apgūst pirkstiņu rotaļas ar vienu vai abām rokām, piemēram, viena roka veido namiņu otra – kaķīti, kurš ieskrien namiņā. Četrgadīgie bērni vēlas vairākus notikumus vienā rotaļā, labprāt atkārtoto tekstu pasakā, dzejolī vai dziesmā (27).

Runājot par pirkstiņu rotaļas nozīmību, atzīmējama doma, kas norāda, ka roku pirkstu kustības veicina bērna intelekta attīstību (G.Kaše, M.Ibuka). M.Ibuka uzskata, ka papīrs un māls jādod bērnam vēl nepilna gada vecumā, kaut arī mazais aiztiek tos bez notiekta mērķa, tomēr delnu, pirkstu rezultātā minētie priekšmeti maina formu, un bērns ar izbrīnu vēro radītās izmaiņas. Bērns būtiski atšķiras no saviem vienaudžiem dažādu iemaņu apguvē. Nav svarīgi, ka viņš agrāk uzsāka „burzīt, plēst, iestiept” papīru un „mīcīt” mālu, bet gan tas, ka minētās aktivitātes agrīni atmodināja viņa radošās un intelektuālās dotības.

Roku, pirkstu veiklība – tās ir pirmās, bet ne vienīgās spējas, kuras bērns pilnveido iepriekš minētajās darbībās. Vienlaicīgi ar roku kustībām norit „valodošanas” senorā attīstība, iespēja sevi brīvi izteikt.

Japānā pirkstu trenēšana pirmsskolas iestādē notiek jau divu gadu vecumā, jo speciālisti domā, ka tā stimulē bērna garīgo attīstību, bet ģimenē tā sākas jau pirmajā dzīves gadā. Interesantas atziņas par sīko kustību formēšanu roku pirkstiem bērniem ar dažādiem valodas traucējumiem izsaka skolotāja logopēde M.Aksenova (Gorkija). Viņa pārveido O.S.Bota (Maskavas Valsts pedagoģiskais institūts) ieteiktos materiālus pirkstu kustību attīstībai bērniem ar valodas nepietiekamu attīstību (1983) statistiskos variantus pilnasinīgā sižetiskā veidolā. Tiek radīti pirkstu tēli, kuri apvienojas noteiktā saturiskā stāstījumā un darbojas dinamiski (gliemezis lien, tauriņš lido, zālīte vējā šūpojas u.c.). Tieši tēli ir tie, kas daudzveidīgajā darbībā saista bērna uzmanību.

Pirkstu rotaļspēles var būt veltītas arī kādam neveiklam pirkstam, tās var būt dialoga veidā, grūtākos vingrinājumus var izdziedāt, jo dziedot izjūt mazāku nogurumu. Melodiju bērns

pats var „safantazēt”, bet tā var būt arī sagatavota savlaicīgi. Izteiksmīgumam lietojami gan krāsaini cimdiņi „ar acīm, degunu, asti”, gan tamborēti, adīti rotaļu tēli – gredzeni ar ziediem, sēnes – pirkstos uzvelkamas gailenes, mušmires, baravikas u.c., gan no papīra veidoti varianti. Nodarbības nedrīkst pārdozēt, jo pārslodzes dēļ bērns var zaudēt jebkuru interesi par pirkstiņu spēlēm.

Sistemātiski strādājot, bērniem uzlabojas darbaspējas, pilnveidojas uzmanība, atmiņa, veidojas labs rokraksts.

1.3 3 – 4 gadu vecu bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums

Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības nosacījumiem ir rotaļa (lomu un sižeta), kad bērni sāk sevi identificēt ar noteiktām lomām, sāk ievērot noteikumus un seko tiem līdz. Līdz ar to tiek attīstīta paškontrolē, kā arī normu izpratne un tiek apgūtas sociālās uzvedības normas. Šī perioda attīstība ir pats pamats pārējo attīstības periodu rezultātiem. No tā izriet, ka bērna attīstība līdz 5-7 gadiem ir personības attīstības nozīmīgākie gadi.

Pirmsskolas vecumā bērns ar savām sajūtām izpēta pasauli, sāk to saprast un nonāk attiecībās ar to. Viņš rosīgs, kustīgs un izjūt pret visu apkārtējo lielu interesi. Bērns spēj izteikt savas domas un pārdzīvojumus, un uzturēt sakarus ar citiem. Sakaru uzturēšanā ar citiem tie trenēta un attīstīta domāšana.

Zemgarozas smadzeņu centru īpatsvars pirmsskolas vecuma bērna nervu darbībā vēl ir liels, tāpēc viņam mēdz būt stipri emocionāli uzliesmojumi un aiztures trūkums, īpaši, ja viņš ir noguris, izsalcis vai slims. Lai izpildītu ilgstošākus uzdevumus, viņam vajadzīgs pieaugušo atbalsts un vadība, taču tajā pašā laikā jāņem vērā viņa vēlēšanās tikt ar visu galā patstāvīgi.(17,108).

3 - 4 gadu veciem bērniem raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana un koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērnu muskuļi ir labāk attīstīti nekā bērnu spēja tos kontrolēt. Sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc 3 - 4 gadu veciem bērniem var būt grūti griezt ar šķērēm, precīzi nokrāsot malas, līmēt papīra aplikācijas un uzvērt krelles. Zēniem šajā vecumā ir labāk attīstīti lielie muskuļi un viņi ir izturīgāki, savukārt meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra un tās ir mierīgākas un precīzākas. Bērniem veidojas prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu gan uz sīkām, gan uz vairākām lietām vienlaicīgi.(40,78.lpp). Šeit jāatzīmē vēl vienu kustības aktivitātes pusi – izteiksmīgumu. Ar to bērns izpauž savu emocionālo stāvokli, izrāda pārdzīvojumus, kas saistīti ar kādu notikumu. Mīmika, poza, atsevišķi žesti atspoguļo bērna iekšējo stāvokli (bēdas, prieku, nomāktību, mieru), kā arī spēju adekvāti vai neadekvāti reaģēt uz apkārtnē notiekošajiem notikumiem. (9,11.lpp.).

Pieredzi bērns uzkrāj dzīves ceļā, tomēr tā vairs nav reflektoriska atkārtošana, bet tajā tiek izmantota jau agrāk uzkrāta pieredze. Bērns aizvien skaidrāk sāk apzināties savas rīcības mērķus un motīvus, mācās un pieradinās sevi kontrolēt un apvaldīt savas tieksmes, kā arī ievērot citu cilvēku vajadzības un intereses.

Kognitīvā attīstība saistās ar runas un izziņas procesu attīstību, šeit liela nozīme ir saskarsmei ar pieaugušajiem, kā arī ar vienaudžiem. Pirmsskolas vecumā bērnu kognitīvās attīstības galvenās pazīmes ir simbolu izmantošana, apgūstot arī vārdus kā simbolus.(40,80.lpp.)

Mūža pirmie četri gadi ir visnozīmīgākais posms cilvēka valodas attīstībā, jo šajā vecumā izveidojas indivīda pirmā valoda un priekšstats par valodas sistēmu vispār. Aktīvi apgūstot valodu, bērni vairāk iesaistās pieaugušo dzīves ritmā un arī otrādi. Var teikt, ka šajā laikā izšķiras bērna personības turpmākais liktenis – kāda būs viņa intelektuālā attīstība, kā veidosies viņa vajadzības un intereses, viņa attieksme pret skolu un mācībām, pret darbu un citiem cilvēkiem.(22,9.lpp.).

Bērns mācās veidot uztveramo lietu kopsakarības – pazīt lietas un situācijas pēc to būtiskajām pazīmēm. Uztveres attīstībā vadošā nozīme ir sensoriem etaloniem, kas pieņemti sabiedrībā. Šajā periodā īpaši jāattīsta un jāpilnveido krāsu uztverē, priekšmetu formu uztverē un telpu uztvere. Bērnos attīstās arī laika uztvere, parādību ilguma, ātruma, kā arī secības atspoguļojums. Pamazām, bērni iemācās saistīt arī abstraktos laika apzīmējumus ar reālo izpratni.

Pateicoties atmiņai, cilvēks atspoguļo iepriekš uztvertās parādības. Bērnu atmiņu raksturo liels plastiskums, tomēr tā ir haotiska.

Līdz četriem gadiem bērnam veidojās spējas koncentrēties uz vairākiem signāliem, kaut gan tas ir jāpilda ar darbību. Bērna uzmanība jaunākajās vecuma grupās atspoguļo viņa interesi par apkārtējo pasauli, uzmanību pievēršot tikai tam, kas viņu interesē, taču zūdot interesei, zūd arī uzmanība. Pirmsskolas vecumā rodas jauna uzmanības īpašība – apzināta tās vadīšana, šajā periodā netīšā uzmanība pāriet tīšā uzmanībā.(9,15.lpp.).

Atmiņa attīstās no netiešās uz tiešo. Bērni šajā laikā atpazīst un tāpēc tie labāk iegaumē ritmu nevis saturu. Viņi var norunāt tekstus, neizprot vārdu nozīmi. Tiešās iegaumēšanas paņēmieni ir – atkārtošana, asociāciju veidošana, klasifikācija, noteiktu materiāla grupēšanas pazīmju meklēšana un numurēšana. Šajā vecumā bērni galvenokārt izmanto atkārtošanu, kā arī spēju atrast līdzīgo un atšķirīgo. Šajā laika posmā notiek kustību, tēlainās un verbālās atmiņas attīstība(dzirdes, redzes,kustības). Tāpēc bērniem vieglāk iegaumēt šos dzejoļus, kurus māca apzīmējot katru vārdu ar noteiktu rokas vai ķermeņa kustību (41,12.lpp.). Pirmsskolas vecumā liela nozīme ir kustības atmiņas attīstībai, no sākuma pašapkalpošanās kustībām(mazgāšanās, matu sukāšana, pogu aizspogāšana), vēlāk staigāšanas pa baļķi, braukšanas ar riteni, slidošana, kā arī darbībām, kuras saistītas ar sīko pirkstu muskulatūru – krāsošanu, griešanu, vēršanu, līmēšanu utt.

Domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un seko sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Šajā vecumā bērns labāk saprot to ko redz, nevis to ko dzird.Logiska domāšana attīstās pamazām, pieredzes, kļūdu un mēģinājumu rezultātā. Uztveres un atmiņas nepilnīgums ir par cēloni tam, ka tiek sajaukts iedomātais ar patiesi esošo.Dažkārt bērni sajauc robežu starp iztēli un īstenību. Pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīgi uzskatāmi konkrēta domāšana,bet ir attīstīta

arī tēlaina domāšana, jo šis ir vecums, kurā bērniem piemīt ļoti liela iztēle. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistīta bērnu fantazēšana. Fantāzijas pasaulē visi priekšmeti pakļaujas bērna gribai : vienā un tajā pašā priekšmetā viņš atbilstošs tam ko vēlas redzēt, saskata vienreiz vienu , nākamreiz pavisam citu lietu. Fantāzijas priekšmetiem bērns piešķir tās īpašības, kādas ir viņam pašam – dzīvo un domā, tie var būt bēdīgi vai priecīgi. Dažādi fantāzijas tēli ilgu laiku saglabājas bērnu darbības centrā.

Bērniem patīk pasaku raibā pasaule, notikumu bagātība un tajā pašā laikā arī vienkāršība, skaidra robeža starp labo un sliktu. Taču arī fantāzijā bērns neuzskata visabsurdāko par iespējamu, viņš sajūt robežu, kuru nedrīkst pārkāpt.(17,111.lpp.).

Runas mākslu bērni apgūst apbrīnojami ātri, īpaši pēc tam, kad viņi ir sākuši paši izrunāt pirmos vārdus. 2,5 gadu laikā bērna runa attīstās no pašiem primitīvākajiem izteicieniem līdz prasmei apzināti izteikt un noformulēt domu ātrā tempā un gramatiski pareizos teikumos. No 1,5 – 2,5 gadiem bērni iemācās kombinēt vārdus, veidot 2 - 3 vārdu frāzes. No 2,5 gadiem raksturīga patstāvīga un aktīva runa, nosvērta arī uz paša bērna un pieaugušā regulāciju.

Attīstās arī fonētiskā runa – gramatisko formu saskaņošana. Tā sāk attīstīties viena gada vecumā un pamatos ilgst līdz trīs gadu vecumam, kad gandrīz visos gadījumos bērni jau saskaņo gramatiskās formas, locījumus un galotnes. Trīs gadu vecumā bērni var veidot sarežģītus teikumus. Ir apzināta apziņas kontrole par to, ko saka.

Divu gadu vecumā pasīvais vārdu krājums ir lielāks nekā aktīvais. Bērni sākumā labāk reaģē nevis uz vārdu nozīmi, bet uz situāciju, ar ko vārds saistījies vai pašlaik saistās. Vārdus bērns uztver kopā ar žestiem, pantonīmu, mīmiku un balsis intonāciju.

No trīs gadu vecuma bērni sāk ieklausīties, ko runā pieaugušie. Īpaši bērniem patīk klausīties pasakas, stāstus un dzejoļus. Tam ir liela nozīme runas, gribas, atmiņas, domāšana un iztēles attīstībā. Runas attīstību šajā vecumā saista ar saskarsmi. Bez saskarsmes runa nevar attīstīties. Šinī laikā runā parādās „ES” (40,64.lpp.).

3 – 4 gadu vecumā runas attīstība pāriet jaunā kvalitātē. Strauji pieaugot vārdu krājumam, tiek intensīvi apgūtas runas gramatiskās formas un jauni abstrakti jēdzieni.

Runa attīstās no egocentriskās uz dialoga konteksta runu – bērns mācās izprast cita cilvēka domas un runas iekšējo loģiku.

Attīstās arī iekšējā runa. Tās attīstība noris vairākos posmos:

1. sākumā bērns sāk koncentrēt uzmanību uz runas priekšmetu, runā fiksējot darbības pazīmes vai rezultātu,
2. pēc tam pāriet uz plānošanu, plāno, ko darīs un kā darīs,
3. vēlāk egocentrisko runu aizvieto iekšēja runa.

Ž.Piažē norāda, ka 3 – 6 gadus veci bērni vēl nespēj:

1. decentralizēt savu pozīciju – vērtēt lietas no cita cilvēka redzes pozīcijas un iejusties dialogā,
2. pragmatiski vērtēt situāciju,
3. runā apgūstot gramatiskās un leksiskās pazīmes, bet bez dziļākām vārda nozīmju abstrakcijām (piemēram, vārdam *rūgts* vairāks nozīmes),
4. viltīgi (ar aprēķinu) koriģēt sarunas biedra uzvedību.

Ar runas attīstību saistīta arī rakstības apguve. Rakstības apguve sākas ar brīdi, kad bērns iepazīst zīmulī un spēj atdarināt grafiskus simbolus. Zīmējumos, kuri būtībā ir savdabīgas piktogrammas, bērns izsaka savas idejas un izjūtas.(40,86.lpp.).

Visa attīstība notiek sistemātiski, noteiktā kārtībā. Bērni vispirms iemācās sēdēt, tad rāpot, staigāt un lēkt. Pirms bērns spēj izrunāt veselus teikumus, viņš iemācās izrunāt atsevišķus vārdus. Visi bērni attīstās secīgi, bet dažādā ātrumā. Pieaugušajiem ir jāpalīdz bērnam attīstīties ar rotaļu palīdzību, kas vingrina katru individuālo bērnu viņa konkrētajā attīstības fāzē.

1.4 Pirkstiņu spēles un vingrinājumi

Vingrinājumi un rotaļas var pildīt vairākas funkcijas: kognitīvo, darbības, sociālo un izklaidējošo.

Kognitīvā funkcija. Vingrinājumi, veicina izziņas spēju attīstību, jāapgūst jaunas zināšanas, prasmes un jāizmanto jau apgūtās.

Darbības funkcija. Rotaļas stimulē darbības radošo procesu. Tās veicina mācību intereses attīstību, motivē iesaistīties, piedalīties. Rotaļas rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru un atdzīvina to.

Sociālā funkcija. Rotaļas palīdz attīstīt sadarbības prasmes, veidot iecietīgu attieksmi pret citiem tās dalībniekiem.

Izklaidējošā funkcija. Rotaļa veicina spriedzes noņemšanu, dod iespēju relaksēties, gūt pozitīvas emocijas, apmierinājumu par veiksmīgu darbību.

Izmantojot rotaļspēli kā mācību metodi, jāievēro šādi pamatnoteikumi:

1. Rotaļa atbilst mācību mērķim,
2. Rotaļa atbilst bērnu intelektuālajam attīstības līmenim un interesēm,
3. Rotaļas izziņas darbība tiek īstenota sadarbībā ar citiem tās dalībniekiem.

Pirkstiņu rotaļas – vācu tautas kultūras mantojums. Šīs rotaļas ir ļoti emocionālas, tās var izmantot mājās, pirmsskolas iestādē u.c. tās ir aizraujošas un palīdz attīstīties runai un radošai darbībai. Pirkstiņu rotaļas it kā attēlo apkārtējās pasaules objektīvo realitāti – priekšmetus, dzīvniekus, cilvēkus, viņu darbību; arī procesus un parādības, kas notiek dabā (vējš, lietus, saule, krītošas lapas). Pirkstiņu rotaļu gaitā bērni attēlojot pieaugušo kustības, aktivizē roku motoriku. Izstrādājas rokas veiklība, prasme vadīt kustības, koncentrēties uz vienu darbības veidu.(20).

Pirkstiņu rotaļas – tās ir pasaku, notikumu inscenēšana ar roku un pirkstu palīdzību. Bērni ar lielu interesi reaģē uz pieaugušā kustībām un tās atdarina. Citās rotaļās vajadzības abas rokas, kas ļauj bērnam attīstīt orientēšanās spējas – pa labi, pa kreisi, augšā, lejā u.c.

Ja bērns apgūst vienu rotaļu, viņš noteikti centīsies izdomāt jaunu inscenējumu citām pasakām un dzejoliem. Trīsgadīgie bērni labi apgūst pirkstiņu rotaļas ar vienu un abām rokām, piemēram, viena roka veido namiņu otra kaķīti, kurš ieskrien namiņā. Četrgadīgie bērni vēlas vairākus notikumus vienā rotaļā, labprāt atkārtoti tekstu pasakā, dzejolī vai dziesmā (27.)

Runājot par pirkstiņu rotaļas nozīmību, atzīmējama doma, kas norāda, ka roku pirkstu kustības veicina bērna intelekta attīstību. (G.Kaše, M.Ibuka). M.Ibuka uzskata, ka papīrs un māls jādod bērnam vēl nepilna gada vecumā, kaut arī mazais aiztiek tos bez mērķa, tomēr delnu, pirkstu rezultātā minētie priekšmeti maina formu, un bērns ar izbrīnu vēro radītās izmaiņas.

Bērns būtiski atšķiras no saviem vienaudžiem dažādu iemaņu apguvē. Nav svarīgi, ka viņš agrāk uzsāka „burzīt, plēst, iestiept” papīru un „mīcīt” mālu, bet gan tas, ka minētās aktivitātes agrīni atmodināja viņa radošās un intelektuālās dotības.

Roku un pirkstu veiklība – tās ir pirmās, bet ne vienīgās spējas, kuras bērns pilnveido iepriekš minētajās darbībās. Vienlaicīgi ar roku kustībām norit „valodošanas” sensorā attīstība, iespēja sevi brīvi izteikt.

Japānā pirkstu trenēšana pirmsskolas iestādē notiek jau 2 gadu vecumā, jo speciālisti domā, ka tā stimulē bērna garīgo attīstību, bet ģimenē tā sākas jau pirmajā dzīves gadā. Interesantas atziņas par sīko kustību formēšanu roku pirkstiem bērniem ar dažādiem valodas traucējumiem izsaka skolotāja logopēde M.Aksenoka (Gorkija). Viņa pārveido O.S.Bota (Maskavas Valsts pedagoģiskais institūts) ieteiktos materiālus pirkstu kustību attīstībai bērniem ar valodas nepietiekamu attīstību (1983.) statiskos variantus pilnasinīgi sižetiskā veidolā. Tiek radīti pirkstu tēli, kuri apvienojas noteiktā saturiskā stāstījumā un darbojas dinamiski (gliemezis lien, tauriņš lido, zālīte vējā šūpojas u.c.). Tieši tēli ir tie, kas daudzveidīgajā darbībā saista bērnu uzmanību.

Pirkstu rotaļspēles var būt veltītas arī kādam neveiklam pirkstam, tās var būt dialoga veidā, grūtākos vingrinājumus var izdziedāt, dziedot izjūt mazāku nogurumu. Melodiju bērns pats var „safantazēt”, bet tā var būt arī sagatavota savlaicīgi. Izteiksmīgumam lietojami gan krāsaini cimdiņi „ar acīm, degunu, asti”, gan tamborēti, adīti rotaļu tēli – gredzeni ar ziediem, sēnes – pirkstos uzvelkamas gailenes, mušmires, baravikas u.c. gan no papīra veidoti varianti. Nodarbības nedrīkst pārdozēt, jo pārslodzes dēļ bērns var zaudēt jebkuru interesi par pirkstiņu spēlēm.

Sistemātiski strādājot, bērniem uzlabojas darbaspējas, pilnveidojas uzmanība, veidojas labs rokraksts.

Pirmsskolas vecuma bērniem, paša nelielās pieredzes rezultātā attīstās optimāls (viņam vispiemerotākais, ērtākais rokas kustību temps), kreļiem tas ir daudz lēnāks nekā labrociem. Tādēļ darbam pie pirkstu un vadošās rokas motorikas attīstības jābūt regulāram un rezultatīvam. Optimālākais laiks šim mērķim ir dinamiskā pauze nodarbību laikā ar īpašiem vingrinājumiem – pirkstiņu rotaļām. Teksta izrunāšana vienlaikus ar kustībām rada virkni priekšrocību bērniem, jo viņu runa ritmizējas ar kustībām, tāpēc pedagogam nepieciešams :

1. Saskaņot pirkstu rotaļas un vingrinājumus ar runu;
2. Padarīt sīkās pirkstu muskulatūras vingrinājumus regulārus, paredzot tam optimālu laiku;
3. Paaugstināt bērna interesi par līdzīgiem vingrinājumiem, pārvērst tos aizraujošās rotaļās.

Pirkstu rotaļas novērš neprecīzas kustības, lēnu tempu, palielina pirkstu veiklību, pirksti kļūst paklausīgāki un tiek atvieglota rakstīšanas iemaņu apgūšana.

Jāattīsta arī maksimāls rokas kustību temps. Tas jādara ar īpašiem vingrinājumiem, vairākkārt ritmiski un ļoti ātri atkārtojot vienu un to pašu rokas kustību.

Svarīgi pievērst uzmanību arī dažādai rokas kustību amplitūdas attīstībai, tas panākams divejādi. Pirmkārt ar tādu instrumentu, kas dod platu līniju, kā arī zīmējot ar krītiņiem – it īpaši ar stienīša sāniem. Otkārt bērniem jādod liela izmēra papīrs.

Runājot par rokas kustību dažādiem virzieniem, psihologs V.kirijenko atzīst, ka 5 – 6 gadu vecumā to vēl neapzinās. Tādēļ, lai zīmējot nebūtu jāvelk horozintālas līnijas, viņš izvēlas ērtāko paņēmienu : pagriež papīru par 90 grādiem, tā lai zīmējot roka izdarītu tikai vertikālas kustības. Tādēļ nepieciešama bērniem dot uzdevumus, kas satur gan vertikālu un horizontālu līniju vilkšanu.

Pirmsskolas vecuma bērniem kustību plūdums sekmīgi attīstās tad, ja viņi daudz zīmē (arī patstāvīgi, ne tikai organizētās nodarbībās). Sevišķi grūti minētā vecuma bērniem ir attēlot precīzu priekšmeta formu un lielumu. Raksturīgi, ka savos darbos bērni vispirms attēlo priekšmetu galvenās sastāvdaļas, neievērojot proporcijas. N.Bernšteins šo parādību nosauc par topoloģijaslīmeni grafiskā darbībā. Precizitāte bērna grafiskajā darbībā izveidojas tikai vēlāk – kad viņa roka ir anatomiski un fizioloģiski attīstījusies, un kad redzes kontrole tēlotājdarbībā ieņem nozīmīgu vietu. Šī apstākļa dēļ nevar prasīt no bērna precizitāti jau 3 – 4 gadu vecumā. Vispirms ir jāizkopj visas iepriekš minētās rokas kustību īpašības, kuras veidojās bērna organizētajā un arī neorganizētajā patstāvīgajās darbībās.

Pirkstiņu vingrinājumu uzdevums ir :

1. Saskaņot pirkstu rotaļas un vingrinājumus ar runu;
2. Padarīt sīkās pirkstu muskulatūras vingrinājumus regulārus, paredzot tam optimālu laiku;
3. Pārliecināt pirmsskolas izglītības skolotājas par šo vingrinājumu mērķtiecību;
4. Noteikt, vai sīkās roku muskulatūras attīstība ietekmē skaņu izrunas korekciju bērniem;
5. Paaugstināt bērna interesi par līdzīgiem vingrinājumiem, pārvērst tos aizraujošās rotaļās.

Savukārt zinātņu doktores D.Dzintare un R.Kaņepēja atzīmē, ka jebkura rotaļa:

1. Rada bērniem emocionālo komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, brīvības un drošuma izjūtu;
2. Ļauj realizēt sevi, apjaust savas intelektuālās iespējas, veiklību;
3. Darbojoties bērns iepazīst pasauli, attīsta iztēli, jaunradi, sevišķi, ja viņam ir vēlmes un prasme izmantot dažādus mākslas veidus;
4. Rotaļā bērns izsaka savus pārdzīvojumus;
5. Rotaļā mazais netieši mācās un attīstās.

Līdz ar to pirkstu vingrinājumi un spēles:

1. Attīsta smalkās muskulatūras kustību koordināciju;

2. Palīdz sagatavot bērna roku rakstīšanai un citu dzīvē nepieciešamu kustību veikšanai;
3. Ir viens no bērna runas attīstīšanas un traucējumu novēršanas palīdzlīdzekļiem;
4. Veicina simultāno domāšanu, t.i. prasmi vienlaicīgi domāt par vairākām vienlaikus izpildāmām darbībām;
5. Vingrina bērna uzmanību, atmiņu un koncentrēšanās spējas.(20,7.lpp.)

Pirmsskolas logopēdiem, skolotājiem, mūzikas skolotājiem svarīgi jau bez tradicionālajām metodēm un paņēmieniem meklēt arvien jaunas iespējas un metodes darbā ar mazajiem audzēkņiem. Ja bērns pārāk ilgi veic vienveidīgas darbības, viņš ātri nogurst un zaudē interesi. Gan relaksācijai, gan intereses uzturēšanai lieliski var izmantot pirkstiņu spēles. Lai panākumi neizpaliktu, ir jāievēro daži noteikumi:

1. Jāizmanto dotās rotaļas un vingrinājumi, izvēloties tos atbilstoši bērnu attīstības līmenim;
2. Precīzas,izteismīgas kustības un teksta izpildījums;
3. Izpildot pirkstu vingrinājumus, vēlams vingrināt abas rokas gan pārmaiņus, gan vienlaikus .

Jo spraigāki un interesantāki būs vingrinājumi, jo aktīvāk bērns darbosies, un rezultāti neizpaliks(20,10.lpp.) (skatīt pielikumu Nr.1)

2. Rokdarbu veidi pirmsskolā

2.1 Rokdarbi darbā ar dziju

Rokdarbu mērķis – mācīšanās procesā izkopt vizuālās mākslas valodu. Pirmsskolas vecuma bērniem protitāte ir pats process. Jaunākajā pirmsskolas vecuma bērniem dominē: sajūtas, ritms, smarža, garša.

Svarīgi rokdarbos izmantot daudzveidīgu materiālu, kas veicina bērnu attīstību. 3- 4 gadus vecu bērnu darbībā ar dažādiem vērojami vairāki posmi:

1. Materiālu iepazīšana;
2. darbošanās ar materiālu, procesā nozīmīgs ritms, kustība, līdzsvars, sajūtas;
3. pieredzes veidošana – attītās sajūtas, kustības vārdiskā pieredze – kurā īpaši svarīga ir pieaugušā klātbūtne.

Visdaudzveidīgākais, visvieglāk pieejamais, bezmaksas un visinteresantākais ir dabas materiāls. Darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem izmantojami šādi materiāli: čiekuri, kastaņi, zīles, zari, salmi, akmeņi, gliemežvāki, dažādas sēkliņas, pupiņas, zirņi u.c.

Jaunākā vecuma bērni darbā ar dabas materiāliem kā saistmateriālu izmanto plastalīnu. Vēršana izmanto stieples, apavu un citas auklas ar smailiem galiem. Uzvēršana, uzspraušanai var izmantot kociņus, zariņus.

Vēl bērni var darboties ar *dziju, diegiem, floristikas stieplēm*, kā arī *ar audumu un papīru*.

Dziju kamoli un kamoliņi – mīksti, pūkaini, asi, samtaini, krāsaini..., lieli un pavisam maziņi. Vai tie varētu likties interesanti bērnam? Lai to noskaidrotu, jāzina, kas ir svarīgs, būtisks, aktuāls bērna personības attīstībā. Mazais cilvēks bērns ir ļoti kustīgs, darboties gribošs. Sākas jautājumu laiks, jo bērns grib izzināt apkārtējo pasauli. Viņš visu grib redzēt, dzirdēt, aptaustīt. Caur sajūtām kā caur logu bērnu dvēselē nonāk ār pasaule, piegādājot dvēseles dzīvei vajadzīgo materiālu. Bērnam ir nepieciešama daudzveidīga sajūtu pieredze, ko sniedz īstas, patiesas, dabiskas lietas, jo arī sajūtas ir īstas, patiesas, dabiskas. Līdztekus visdažādākajiem dabas materiāliem (smiltīm, ūdenim, akmentiņiem u.tml.) to var bagātināt ar dzijas kamoliņiem.

Rotaļās ir svarīgs ne tikai sensomotorais, bet arī emocionālais (vēlme darboties), kognitīvais (aktivizējas visi izziņas procesi) un sociālais aspekts. Bērnam interesants ir pats darbošanās process ar priekšmetiem, saistoša liekas to īpašību izpēte darbībā.

Kādas ir darbošanās iespējas ar kamoliņiem? Ko piedāvāt bērnam?

Paslēpjām kastītē dzijas kamoliņus, pieliekam to katram bērnam pie ausiņas un pagrabinām.

Tad no kastes izbirst daudzi mazi kamoliņi, tik mazi, lai bērns tos varētu paslēpt plaukstiņās. Tie ir dažādās krāsās – zaļi, dzelteni, sarkani, zili, balti... un, skat, tie ripo kur kurais. Paripinām vēl un vēl, tad saliekam kamoliņus atpakaļ kastītē, uzliekam vāciņu un paklausamies, vai tur ir visi.

Paņemsim kamoliņu rokā un pieglaudīsim to pie vaiga! Kāds tas ir? Mīksts? Pūkains? Varbūt ass?

Pamēģināsim to noslēpt dūrītē! Izdevās? Tagad slēpsim vienā dūrītē, pēc tam otrā dūrītē! Bet tagad paslēpsim aiz muguras!

Kamoliņus saliksīm rindā – vienu, otru, trešo... . Re, cik gara kamoliņu rinda!

Viens kamoliņš ir atritinājies, atstājis aiz sevis līkumotu dzīparu celiņu. Ļausim pirkstiņiem pa to pastaigāties: tipu – tapu, tipu – tapu, tipu – tapu (ritms)!

Ripinot, glaužot, grabinot, berot, slēpjot, klausoties, kārtojot, atdarinot un darbojoties kopā ar pedagogu, bērns iepazīst ne tikai ārējās pasaules lietas, nosauc vārdā to īpašības, bet arī sevi un varēšanu. Svarīgi atcerēties, ka ritmiskas, nesasteigtas darbības palīdz bērnam „sakārtot” viņa iekšējo pasauli. Bērns ir ne tikai darboties ar kamoliņiem, bet arī tos pats saīt – nu gluži tādus kā skolotāja! Pamazām bērna darinātu kamoliņu krājas arvien vairāk. Ko ar tiem darīt? Katrs kamoliņš var „draudzēties” ar citiem un izveidot, piemēram, kamoliņu koku vai brīnumkoku. Bet varbūt tas ir pavasara koks, jo tam taču ir tikpat gaiši zaļas krāsas kā bērziņam aiz loga.

Svarīgi ir novērtēt bērna darinājumu, atzīt tā vērtību, „apspēlēt” bērna roku darbu, rast iespējas tam turpināt „izdzīvot” kopā ar bērnu.

Bērnam sāk attīstīties iztēle, pedagogs var to atbalstīt un veicināt, parādot pārvēršanās iespējas.

Ja šis mazais, kamoliņš būtu cālītis, no kā mēs varētu izveidot astīti? Kāda ir cālēna astīte – liela vai maza? Un kads ir knābītis? Ar ko cālēns vēro pasauli?

Pedagogs šajā situācijā ir līdzvērtīgs bērna partneris (draugs, domu biedrs), kurš veido savu cālēnu un varbūt arī pļaviņu, kur vistu mazuļiem dzīvot. Bērnu darinātie kamoliņu tēli (cālēns, pelēns, tārpiņš, kaktuss puķu podā u.c.) ir ļoti vienkārši, bet šajā vienkāršībā ir izteiksme, ideja, attieksme, tur iemiesojas bērna doma un izjūta.

Četru piecu gadu vecumā bērna iztēli var bagātināt, rosinot saskatīt dažādu tēlu savstarpējās sakarības, iekšējo stāvokli. Tas ir sunītis? Kā viņu sauc? Kā viņš jūtas? Paskaties, kas viņam nāk pretī? Ko sunītis saka lēcēnam?

Līdz ar to pedagogs liek pamatus tam, kas veido jebkuras radošas personības emocionālo pasauli, - spējai just līdzī (empātijai) cilvēkam, dzīvniekam, kokam, puķei – visam, kas atrodas apkārt.

Pamazām bērna darbība kļūst daudzveidīgāka, sarežģītāka. Mazulis ir gudrs, zinošs, saprot, ko viņš var un ko vēlas uzzināt, bet joprojām, apgūstot kaut ko jaunu, „bērns mācās no pieredzes un paraugiem atdarināšanas un vērošanas ceļā” (Peteris Birkerts). Svarīgi radīt attīstošu, radošu vidi, kurā viņš varētu attēlot, apspēlēt iegūtos iespaidus un pārdzīvojumus, izmantojot dziju. Bērni gatavo no kamoliņiem pazīstamus pasaku varoņus, piemēram, trīs lācēnus, kuri dzīvo kopā, bet ir ļoti atšķirīgi.

Pedagogs ar jautājumu palīdzību rosina bērnu iztēli, vēlmi darboties un radīt jaunus tēlus... Bērnu atbildes veido jaunus sižeta pavērsienus.

Izmantojot dziju, diegus var pagatavot: *izrotātus čiekurus* - tin baltu vai citas krāsas dziju ap čiekuru. Pedagogs pielīmē pieskaņotas krāsas pērlītes. Čiekuru var ievietot puķu podiņā un novietot uz galda, vai čiekurus izmanto grupas rotāšanai. *Dažādi silueti* – sagriezti mazi dzijas gabaliņi uzlīmēšanai uz silueta. *Ola* – dzija aptīta ap plastikāta olu, kas izgriezta ar robainām šķērēm. Pedagogs tinumu pārklāj ar PVA līmi un ļauj sacietēt, tad, sagriežot gar malām, atbrīvojas no plastikāta olas vidū. *Saule* – darbība kā olas gatavošanā, tikai pamatā ņem apaļu formu. *Aptīts zars* – var izmantot dažādu krāsu dzijas. Darbi noder grupas rotāšanai. *Aptīti kociņi* – pieaugušais pagatavo rāmi, kurā ievieto dekoratīvos sērkokciņus. *Zirnekļu tīkls* – bērni apzaru dažādos virzienos tin dziju, kas atgādina zirnekļu tīklu. *Kamoliņu tīšana* - dziju tin apkārt saburzītai papīra bumbiņai, veidojot mazu kamoliņu. Bērnu darbus pedagogs apvieno, veidojot noderīgas lietas grupas rotāšanai : glezna, rotājums, vāze dažādos gadalaikos (kamoliņi un zari gadalaikiem atbilstošā krāsā), sniegavīri (pedagogs savieno detaļas un pagatavo pārējās detaļas), kaktuss, tārpiņi.

Kartona aptīšana ar dziju – grāmatzīme, saules stari, ziedlapiņas, zivs.

Svarīgi, lai pedagogam nepietrūktu ideju, rosinot bērna zinātkāri, atraisot viņa iniciatīvu un dodot iespēju katram izpausties viņam raksturīgā veidā. Jācenšas panākt, lai bērns varetu bagātināt savu iztēli, darbošanās procesā ietverot emocijas, jūtas, pārdzīvojumus un pieredzi.

Vissvarīgākā man šķiet doma, ka neko nevajag sasteigt, ir jāizdzīvo katrs mirklis, jo, „liekot bērniem pārāk ātri pieaugt, mēs laupām viņiem iespēju attīstīt sevī tās īpašības, kuras raksturīgas tikai attiecīgajam vecumam” (M.Šulcs).(pirmssk.izgl.2000/2 18-19.lpp.).

2.2 Rokdarbi darbā ar audumu

Audumi ir tik dažādi, gan materiālu ziņā, gan krāsu ziņā. Pavērojot dabā, ka dažas līdās saliktas krāsas sader ļoti labi, turpretim par citām mēdz teikt, ka tās nesaskan. Par krāsu salikumiem domā un spriež mākslinieki, tomēr pats labākais padomdevējs ir daba. Viss ap mums ir krāsains. Mēs pie tā esam jau pieraduši un tāpēc bieži vien to neievērojam. Bet tagad paskatīsimies kopīgi un labi uzmanīgi.

Palūk, cik dārzā skaisti izskatās oranža kliņģerīte dzeltenā vai gaiši violetā dālijā zaļu lapu ielokā. Tātad ar oranžu, dzeltenu vai violetu pavedienu tu droši vari izrotāt audumu. Tas būs skaisti un visiem patiks.

Vai esi saskaitījusi, kāda krāsu bagātība ir ziedošā pļavā? Tur redzama pīpene, zili violeti pulkstenīši, dzeltena gundega, sārti violeta bezdelīgactiņa, gaiši zila neaizmirstulīte un vēl daudzas citas puķes visdažādākās krāsās un nokrāsās. Un cik tās visas skaisti izskatās plašajā, sulīgi zaļajā pļavā! Praugies vēlreiz un mēģini atcerēties. Arī šāds krāsu salikums var noderēt, priekšmetu no zaļa auduma.

Aizejot uz ezeru vai upi var vērot skaisto, balto ūdensrozes ziedu ar dzeltenu viducīti un brungano kātiņu zilajā ūdenī. Lūk, arī zila auduma rotāšanai ir zināms krasu salikums.

Pastaigājoties pa jūrmalas liedagu un viļņiem, redzam, cik smiltis ir viegli dzeltenas. Priežu stumbri – rūsgani, saulrietā tie krāsojas spilgti oranži. Skujas priedēm ir tumši zaļas, ar viegli zilganu nokrāsu. Visas šīs krāsas rada priecīgu noskaņu, tādēļ arī varam izmantot tās rokdarbos.

Palūkojoties apkārt var nepamanīt arī pūpola zaru pret zilajām pavasara debesīm. Ieraugot sēņu košās cepurītes mīkstajā sūnā. Vērojot savu apkārtni uzmanīgi, varam redzēt, ka daba mūs vienmēr māca sakārtot neskaitāmus, jaukus krāsu salikumus, tādēļ šos skaistumu izmantojam ar bērniem rokdarbos ar audumu (M.Šmite"dejo diegs ar adatu" izdevniecība „liesma" Rīga 1967.17.lpp).

Bērniem vajadzētu apgūt par audumu 1.ceturksnī :

- 1.līmenis - * iepazīšanās ar dažādiem audumiem;
  - * atšķirt labo no kreisās puses;
  - * izvilkt audumā diegus.
- 2.līmenis - *audumu grupēšana pēc raksturīgākajām pazīmēm;
  - * auduma izvēle rokdarbam;
  - * zīmēšana uz auduma.
- 3.līmenis - * dažādu audumu izmantošana;
  - * auduma griešana ar šķērēm;

* rokdarbu tehnikas.

Apgūt 2.ceturksnī :

- 1.līmenis - * izvēlēties audumu salvetei;
  - * izvilkt diegus un sasiet bārkstis;
  - * plēst audumu strēmelēs;
  - * zīmēt ar flomasteriem uz auduma.
- 2.līmenis - * auduma griešana ar šķērēm;
  - * izgriezt audumu pēc šablona;
  - * eglīte no plēsta auduma;
  - * trauku paliktņi no auduma strēmelēm (biete, ābols, redīss).
- 3.līmenis – * iepazīšanās ar audumu batikošanu;
  - * aplikāciju līmēšana uz auduma;
  - * krāsu kompozīcijas.

Apgūt 3.ceturksnī :

- 1.līmenis - * ko gatavo no auduma;
  - * auduma līmēšana uz kārbām, kastītēm;
  - * auduma griešana ar šķērēm.
- 2.līmenis - * auduma ziedīņa veidošana;
  - * auduma diegu virzienu noteikšana;
  - * diegu izvilšana caurajai vīlei.
- 3.līmenis - * etnogrāfiskie elementi rokdarbos, tautos tērpos;
  - * modelēšana – tērpi lellēm.

Bērniem darbojoties ar audumu attīstās viņu taustes uztvere un sajūtas. Bērni aptausta audumu un noskaidro krāsu, kur secina, ka audums ir skaists, mīksts. Pedagoģs var papildināt, ka tas var būt plāns, biezs, gluds un ar rakstiņu. Ko no auduma mēs varam pašūt? Bērniem vismīļākie ir spilgtie un krāsainie audumi, ar tiem viņi labprāt darbojas. Iepazīstinu arī bērnus ar adatu. Noskaidrojam, ka adata ir no dzelzs, ka tai ir viena gara actiņa, ka adata ir asa un ar to var iedurt pirkstā. Ļauju bērniem aptaustīt adatu, runājot par adatu uzdodu šādas mīklas:

Dzelzs cūciņa, pakulu astīte.

Gara, gara sieviņa ar vienu aci.

Adatas mēdz būt dažādas – gan īsas, gan garas, gan tievas, gan resnas. Vienai actiņa var būt maza maziņa, otrai – lielāka. Adatai, ar kuru vecmāmiņa lāpa vilnas zeķes, ir pavisam liela, garena acs. Tādā viegli ievērt rupju dziļu.

Ar adatu ir viegli strādāt, ja tā ir piemērota audumam. Plānam audumam jāņem tieva adata, biežam – resnāka, bet vidēji biežam – izvēlies vidēju adatu. Plānu audumu šuj ar smalku

diegu, tāpēc adatai var būt maza actiņa. Biezam audumam piemērots rupjāks diegs. To var ievērt adatā ar lielu aci.

Bērni mācās šūt lellēm priekšautu, svārciņus, spilvendrānu un spilvenu.

Lelles svārciņiem var lietot jebkuru audumu – gan kokvilnas, gan vilnas, gan vienkrāsainu vai arī raibu. Galvenais, lai audums „neslīdētu”, tad bērniem ir vieglāk darboties ar šādu audumu. Vienkrāsaina auduma svārciņus var izrotāt ar daždu krāsu lentītēm. Lai būtu grezni svārciņi, izmantojam mežģīnes.

Priekšauts – noderēs arī vilnas vai kokvilnas auduma gabaliņš – gan vienkrāsains, puķains, rūtains, svītrains. Priekšauta jostai var izmantot lenti. Priekšautu var darināt četrstūrīgu, ar noapļotiem stūriem vai ar pagarinātu stūri apakšmalas vidū.

Spilvenam – var izmantot gaišu kokvilnas vai linu audumu (jeb kādu citu). Tas var būt vienkrāsains vai arī rakstains. Visus šos darbiņus veicam vairākās nodarbībās un ar pedagoga palīdzību (pa apakšgrupām).

Mazākie bērni jau gada beigās mācās šūt uz kartona priekšmetu siluetus – sēnes, ogas, ābolus, bumbas, krūzes u.tml. Lai bērniem būtu vieglāk izvilkt adatu caur kartonu, dūriena vietā ir izdurts caurumiņš.

Vienmēr bērniem atgādinu, ka darbam ir tāda vara, ar ko saista darītāju, liek priekā un laimē aizmirst pašam sevi un visu citu. Tas ir jaunrades prieks un lepnums par savām spējām un savu varēšanu, bet reizē tā ir laime par darba rezultātiem, sasniegumiem. Mīlestību uz darbu un darba tikums var rasties tikai strādājot, darbojoties, izdomājot, radot ko jaunu un interesantu.

Lem, Laimīt, man mūžiņu,

Lem raženu dzīvojot,

Daudz darbiņu padarīt,

Daudz dziesmiņu izdziedāt.(pirmssk.izgl.99/128-29.lpp)

2.3 Rokdarbi darbā ar dabas materiāliem

Saskarsme un darbošanās ar visdažādākajiem dabas materiāliem ir īpaši nozīmīga jau bērnībā. Katru materiālu var iepazīt, tikai pētot to un spēlējoties.

Cilvēks ir dabas daļa. Viņš veidojas un attīstās ciešā vienotībā ar dabu. Apkārtējā dabas pasaule ar savām krāsām, skaņām spēj piesaistīt bērna uzmanību un jūtas, pamodināt labestīgu attieksmi, sajūsmināt. Jūtās un gribā bērns pauž savu attieksmi pret dabu.

Bērns dabu uztver, izjūt un pārdzīvo. Uztveres process noris saistībā ar citiem psihiskiem procesiem – domāšanu, runu, jūtām, gribu (mēs organizējam uztveres procesu vairāk vai mazāk patvaļīgi). Spēja uztvert skaisto nav dabas dāvana, tā ir jākopj. Dabas skaistuma uztveršana ir ceļš uz cilvēka talāku izaugsmi un pilnveidošanos. Skaistais iedarbojas uz bērnu kā satura un formas vienotība, ko raksturo krāsas un līnijas, skaņas, tādēļ jābūt labi attīstītām sajūtām. Kā apgalvo O.Svenne, K.Deķēns, liela loma ir bērna praktiskai darbībai, kuras gaitā viņš nonāk reālās savstarpējās attiecībās ar dabu.

Arī pedagogs Fūdolfs Šteiners, akcentēdams bērna tuvību dabai, īpašu lomu ierādījis pieaugušajam, kurs bērnam atklāj dabas pasauli – bērnam ir vajadzīgs skolotājs, kas spēj uztvert dabu un izjust to, skolotājs, kas atver viņam acis un ausis uz to pasauli, kas rit ap mums.

Ejot dabā un aplūkojot gluži parastas lietas ar lielu uzmanību, bērns attīsta brīnīšanās pieredzi, kas saistīta ar emocionālu pārdzīvojumu, tādēļ pedagogam iepriekš jāgatavojas šādām pastaigām, jārada bērnos priecīga gaidu atmosfēra, ieinteresētība.

Pedagoga uzdevums ir padarīt apkārtējo pasauli – bērziņu pagalmā, akmeni ceļmalā, pirmās sniegpulkstenītes no sniega atkusušā laukumīnā – bērna acīs interesantu. Bērnu iespaidi kļūst daudz pilnīgāki, ja, cenšoties papildināt viņa redzes uztveri, tos saistām ar tautasdziesmu, pasaku, dzejoli. Tieša saskarsme ar dabu atstāj lielu ietekmibērna psihisko procesu attīstībā. Dabas tiešā vērojuma un literārā tēlojuma savstarpējā saikne tos vēl vairāk padziļina. Dabā bērns mācās saklausīt koku, krūmu, vēju valodu, bet ar literatūras palīdzību tiem tiks dota balss, kas pavēstīs daudz jauna un radīs bagātāku bērna iztēli.

Pastaigājoties pa rudenīgu parku, pievērsiet uzmanību krītošu lapu daudzveidībai. Piedāvāriet bērnam atrast divas pilnīgi vienādas kļavu lapas. Bērns neskaitāmus lapu pārus, kuri pirmajā mirklī liekas vienādi. Un katru reizi uzmanīgi tos aplūkojot, bērns pārliecinās, ka lapas, kaut arī ļoti līdzīgas, tomēr ir atšķirīgas.

Tā bērns pamazām ierauga, ka dabā vispār nav divu vienādu lietu. Bērns mācās ieskatīties, saredzēt milzīgu pazīmju daudzumu tur, kur agrāk saskatīja pavisam nedaudz (lapa ir liela, dzeltena, tās malas- robainas). Tagad viņš ierauga dzeltenās krāsas dažādos toņus, to pārejas, dzīslīņu smalko rakstu, lapas gludumu vai raupjumu, tas arī būs sākums uzmanības,

vērīguma attīstībai, ko tālāk veido, dodot bērnam arvien jaunus uzdevumus (pirmssk.izgl.,2001/2).

Lai bērns iepazītos ar dabas materiāliem mēs viņu no sākuma izpētām:

Kādu tu izjūti materiālu, tam pieskaroties? Pastāsti!

Pasmaržo! Kāda ir tā smarža? Raksturo to !

Kādā krāsā tas ir ? Vairākās ? Nosauc tās!

Vai materiālu var locīt , sasiet mezglā, sapīt utt.? Izmēģini!

Tad, kad izpēte notikusi, katrs bērns var mēģināt kaut ko izveidot no tā. Tas var būt turpinājums bērna centieniem izpētīt materiāla īpašības. Bieži vien materiāls „saka priekšā”, ko no tā veidot. Spēlējoties ar to, bērnam pašam rodas iedeja, ko izgatavot.

Katram materiālam – kociņam, ēveļskaidai, čiekuram, akmanim gliemežvākam – ir pašam sava, īpaša forma, kura var rosināt bērnu realizēt tai atbilstošu ideju. Dažkārt par tēlu var kļūt kādas dabas forma bez īpaša papildinājuma, citreiz – papildināta ar detaļām, apgleznota vai savienojumā ar citiem materiāliem.

Vasarā ir īstais laiks, lai savāktu dabas materiālus gleznas veidošanai. Pie upes vai jūras krasta var atrast ļoti daudz dažādu materiālu, kurus izmanto glezniņu izgatavošanai, piemēram, akmentiņus, zariņus, gliemežvākus, izskalotas jūras zāles, dažādus stiebrus, saknes u.c.

Savukart rudenī, kad visapkārt – skaistu krāsu un formu pārpilnība. Saulainās dienas ir vispiemērotākais laiks, lai savāktu visdažādākos materiālus mākslas nodarbībām ziemā. Bērni ar prieku lasa koku lapas, kastaņus, zīles, akmentiņus, zariņus, spalviņas, īpaši, ja katram bērnam ir savs vākšanai paredzēts groziņš vai soma. Rokdarbu nodarbībām noder arī smilgas, augu stumbri, salmi, čiekuri, tāsīši, magoņu galviņas, sūnas, gliemežvāki, pupas, zirņi, milti, siens, ēveļskaidas, priežu mizas utt.

No rudenī savāktajiem materiāliem – kastaņiem, zīlēm, čiekuriem, pupām – bērni var veidot mozaīkas, vērt lapu virtenes, veidot koku lapu herbārijus, izgatavot ogu vai pupiņu krelles.

Lai savāktos materiālus saglabātu līdz ziemei, tie ir jāizžāvē. Puķes un lapas jāsaliek starp avīzēm un jāpaliek zem sloga. Izkaltētie materiāli kastēs vai traukos (pirmssk.izgl.,98/2 32-33.lpp.).

Kastaņi un zīles izmantojot var pagatavot – krelles un rokassprādzes (pedagogs izdur caurumus), čūskas no zīļu cepurītēm (sastiprina ar saistmateriālu), sēnes (kastanis + zīle, sastiprina ar plastalīnu), zvēriņus.

Sēklas – izmanto uzlikšanai, līmēšanai, iespiešanai plastalīnā dažādiem pieaugušo pagatavotiem siluetiem. Izmanto ābolu, ķirbju, cidoniju, arbūzu, dižskabaržu, kļavu u.c.sēklas.

Pūpoli – piestiprinām pie zaķu, cāļu un citiem siluetiem.

Pupas, pupiņas un zirņi – šķirošana pa veidiem, krāsām, ievietošana norādītajā vietā (Pelnušķītes darbs), piestiprināšana pi dažādiem siluetiem, kārtojuma veidošana caursspīdīgā traukā.

Lapas (svaigas) – lasīt noteiktā lieluma un koku sugu lapas, pedagogs veido vītņi. Var veidot lapu pušķi. Pedagogs sasien katru pušķi un piestiprina pie stieples, veidojot vītņi, vai pie riņķa, veidojot vainagu.

Lapas (žāvētas) – *rudens lapas* (sadrupinātas lapas ber uz silueta, kas noklāts ar līmi), *krāsu gleznas* (no sausām lapām), *koks rudenī* (koku pagatavo pedagogs kopā ar bērnu, stumbru aplīmē ar tāsīm vai mizām. Bērns lapas pielīmē vai piestiprina ar līmmasu). *Zars ar lapām vāzē* (ver uz sausiem zariem lapas). Pedagogs ievieto zarus vāzē vai caursspīdīgā traukā, kura iekšpusē bērni ieliek akmentiņus, virsspusē izklāj sūnas. *Lapu rullīši*. Bērni veido rullīti no svaigām lapām, bet pedagogs tās saver vītņē, ko var izmantot Ziemassvētku vainagam, grupas rotājumam.

Salmi, meldri, doņi un smilgas – izmanto dažādiem vērumiem; krellēm, rokassprādzēm un telpu rotājumiem.

Olu čaumalas – izmanto Lieldienu noformējumā (cālis un zaķis), čaumalu mozaīka (uz kastītēm, glezniņas)..

3.3 – 4 gadus vecu bērnu pirkstu muskulatūras attīstībā

3.1 Pētīšanas metodes un pētījuma organizēšana

Pirmsskolas vecuma bērnu pedagoģiskā pētījuma veikšanai izmantojām dažādas metodes : novērojumus, pedagoģiskās situācijas, sarunas ar vecākiem, vecāku aptaujas, bērnu praktiskās un psiholoģiski – pedagoģiskās un fizioloģiski – anatomiskās literatūras analīzi.

Pedagoģisko paradību un procesu izziņas empēriskais līmenis nozīmē pētījuma gaitā iegūto pedagoģisko faktu uzkrāšanu, atlasī un salīdzināšanu, analīzi un sintēzi, kvantitatīvu un kvalitatīvu apstrādi. Šajā līmenī plaši pielieto novērošanu, sarunas ar bērniem, pedagoģiskās situācijas.

Teorētiskais līmenis, lai iedziļinātos izpētāmas parādības būtībā, arī balstās uz analīzi, sistematizāciju. Šajā līmenī paredz, izzina audzināšanas likumsakarības, izstrādā jaunas audzināšanas apmācības sistēmas.

Teoretiskās izpētes līmenī notiek vērojami, pieredzes un eksperimentu ceļā iegūtā zinātniskā materiāla vispārināšana, loģiska empērisko datu apstrade kvalitatīvā un kvantitatīvā aspektā, jaunu zinātnisku jēdzienu veidošana.

Katrai pedagoģiskai parādībai ir raksturīga sava kvalitatīva un atbilstoši tai kvantitatīvā virzība. Lai to precīzi izzinātu, jāparedz ko tieši izziņās un kā to „izmērīs”. Var pievērst uzmanību tikai ārējām parādībām, neatdalīt gadījuma parādības no tipiskām izpausmēm. Var arī parādību izziņāt mērķtiecīgi, izdalot pašu galveno, būtisko. Tāpēc jāņem vērā, ka katrai izziņāšanas metodei ir savas priekšrocības un nepilnības. Neviena metode ņemta atsevišķi, nevar būt universāla objektīvu rezultātu iegūšanā. Tikai prasmīga izziņāšanas metožu saskaņošana, to izmantošana sistēmā ļauj sekmīgi veikt empēriskos un teorētiskos pētījumus. Metožu saskaņošanā svarīga ir to dinamiskā un funkcionālā saistība. To nosaka pētāmā procesa īpatnību raksturojums, Dinamiskums, saistīts ar bērnu psihisko procesu un īpatnību veidošanās ilgumu, pakāpeniskumu; funkcionālā saistība ar izpētes diapazonu, plašumu.

Tātad, izpētes metožu izvēli nosaka izpētes objekts, ta saturs, kvalitatīvās īpatnības, izpētes uzdevumi, kā arī izpētes līmenis.

Novērošana jāsaprot kā pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere. Pedagoģiskajos novērojumos pēc nedaudzu īpatnību, apstākļu analīzes cenšamies saskatīt bērnu attīstības tendences, viņa zināšanu, prasmju, iemaņu, attieksmju līmeņus., savlaicīgi pamanīt nelabvēlīgus attīstības simptomus. Vērojumu uzdevums ir palīdzēt regulēt audzināšanas un izglītošanas darbu.

Novērošana cieši saistīta ar pedagoga spējām koncentrēt uzmanību, atmiņu, uztveres plašumu, domāšanu, kā arī speciālu zināšanu apguvi.

Praksē šo metodi izmanto visbiežāk, jo tā ļauj spriest par bērnu visādās situācijās – patstāvīgā darbībā, dažādās problēmu situācijās. Bērnu izzinošā, noteicošā vieta ir reāliem ikdienas novērojumiem. Tie liecina par savākto faktu objektivitāti, pareizu vērtējumu par bērnu, jo darbība norit dabiskos apstākļos.

Bērnu novērošanas organizēšanā jāizpilda sekojoši nosacījumi:

1. Vērojumu nosaka novērojamais objekts un uzdevumi, kas savukārt nosaka vērojuma saturu un tehniku.
2. Atbilstoši izvirzītajiem mērķim un uzdevumiempedagogam jāpārdomā bērnu novērošanas programma, nodrošinot tās sistemātiskumu un plānveidīgumu.
  - a.) Vadoties no izvirzītā mērķa var būt vispārējie un mērķtiecīgie novērojumi. Pirmajā gadījumā tiek fiksēts viss, otrajā – tiek reģistrēti tikai tie faktori, kas attiecas uz pētāmo objektu.
  - b.) Pēc ilguma novērojumi mēdz būt īslaicīgi un ilgstoši. Var vērot notiektu parādību pēc noteikta laika sprīža.
  - c.) Pēc aptveramā bērnu skaita novērojumi var būt ietverošie un neietverošie (tos izmanto bērnu spēļu vērojumos).
3. Novērošanas gaitā ir jāprot izdalīt parādības būtību, izprotot vispārīgo un savdabīgo, paturot redzes lokā bērnu, viņa darbību. Vērojot bērnus, jāpievērš uzmanību viņu ārējai uzvedībai (emocionālajiem pārdzīvojumiem, ieteikumiem u. c.), kā arī jāizzina motīvi, kas virza viņu darbību.
4. Novērošanas rezultāti ir jāfiksē. Šim nolūkam izmanto pierakstus, ierakstus magnetafonā, video u.c.

Lai arī cik vērtīga ir pedagoģiskā novērošana, to nevar atzīt par vienīgo un universālo metodi. Ziņas, ko novērošanas rezultātā iegūstam par grupu kopumā, par bērnu apakšgrupām un atsevišķiem bērniem, jāprecizē un jāpaplašina ar citu izpēti metožu palīdzību.

Aptaujā var iegūt materiālu par bērnu zināšanu apjomu, likumsakarību, izpratni, spriedumiem, uzvedības motīviem, izziņas interesēm. Aptaujas īpatnība ir tā, ka izzzinātājs informāciju iegūst no izzināmā atbildēm, stāstījuma, slēdzieniem. Tas nereti rāda pārdomas par iegūtās informācijas ticamības pakāpi. Izrādās, ka informācijas ticamības pakāpe, t.i., tās atbilstība reālajai īstenībai ir jo augstāka, jo dedzīgāks savās atbildēs ir indivīds, jo lielāka ir viņa interese par pētāmo priekšmetu. Tādēļ, organizējot aptauju, ir jāzina vai bērns, vecāki un pedagogi vēlas atbildēt uz jautājumiem, un vai viņi ir spējīgi uz tiem atbildēt. Aptaujas procedūras sastāv no izzinātāju izvirzītajiem jautājumiem un aptaujāto atbildēm. Mēdz būt dažādas aptaujas : ankešu intervijas, sociometriskās. Aptaujas var būt individuālās un kolektīvās. Pēc formas tās var būt vārdiskas un rakstiskas.

Anketa ir jautājumu uzskaitē. Anketēšana tiek precizēta:

1. Izpētes sākumā, lai iegūtu empīriskus materiālus par izpētes objektu;
2. Kā viena no pētīšanas metodēm;
3. Lai kontrolētu iegūto materiālu un secinājumu pareizību, pieaugušā vai bērna izaugsmes dinamiku.

Anketēšanas saturam un pielietojumam ir jāatbilst pētījamam priekšmetam, problēmai, uzdevumam. Tai var būt individuāls un grupveida raksturs.

Sarunās ar bērniem savlaicīgi jāizdara jautājumu atlase. Te jāievēro vairāki priekšnosacījumi. Pirmkārt, jautājumiem jāatbilst bērnu vecumam. Otkārt, tie nedrīkst būt priekšā sakoši, kur bērni atbild tikai apstiprinoši vai noraidoši. Treškārt, tā saturā jāietver būtiskais, tas, ko vēlas izzināt. Sarunas metodi galvenokārt sāk izmantot piektajā dzīves gadā.

Sarunām jānotiek dabiski, iejūtīgi, pedagogam ir jāievēro pedagoģiskais takts. Ja bērni jūt patiesu pedagogu interesi. Labvēlību, tad arī atbildes ir saturīgākas. Sarunu nedrīkst pārvērst par nopratināšanu.

Bērnu praktiskās darbības rezultātu izpēte. Šī metode ļauj atklāt tādas bērnu psiholoģiskās īpatnības kā prasmes un iemaņas, jaunradi un spējas, to dinamiku audzināšanas un mācīšanas rezultātā.

Bērna darba analīzi ieteicams veikt mācību gada beigās, kad vieglāk salīdzināt to kvalitāti un programmā izvirzītajām prasībām.

Literatūras analīze palīdz iegūt dažādu informāciju par izpētes objektu. Minēto materiālu izzināšana papildina pētītāja novērojumus, palīdz izzināt jaunus faktorus par bērnu, pedagoģiskās iedarbības efektivitāti, par citu pedagogu pedagoģisko prasmju līmeni, darba sistēmu noteiktā jautājumā.

3.2 Pirkstu muskulatūras attīstības līmeņa noteikšana

Veicot novērojumus vēlējos noskaidrot, ko bērni prot, un uz kādu zināšanu un prasmju pamata veidot nākamās iemaņas.

Lai noteiktu pirkstu muskulatūras attīstības līmeni un analizētu sīko muskuļu precīzo kustību prasmju attīstību pirmsskolā 3 – 4 gadus veciem bērniem, izvēlējos novērošanas lapas, ko aizpildīju 2006. gada sākumā un pēc pieciem mēnešiem. Pētījumu veicu ar 20 pirmsskolas bērniem, 9 meitenes un 11 zēni, vecums 3-4 gadi.

Novērošanas lapa izstrādāta balstoties uz programmas „Soli pa solim” un Starptautisko bērnu iespēju organizācijas metodiskajiem materiāliem. Izstrādātā tabula palīdz sistematizēt, apkopot un pierakstīt informāciju, kura tiek iegūta un novērota bērna ikdienas aktivitātes vairāku mēnešu laikā.(6.)(skatīt 3.1. tabulu)

NOVĒROJUMU LAPAS SKOLOTĀJIEM (PARAUGS)

Bērna vārds : _____

Dzimums : _____

Laiks : _____

Novērojumus veica : _____

3.1.tabula

						Apzīmējumi S -sākuma stadijā; A -attīstības stadijā; R -regulāri.
S	A	R	S	A	R	
						Prot izgriezt vienkāršas formas figūras
						Atdarīnot zīmē trīstūri, kvadrātu
						Saprotami uzraksta savu vārdu ar drukātiem burtiem
						Pārraksta skaitļus no 1 līdz 10
						Izkrāso apvilktus laukumus
						Iever diegu adatā
						Skaidri izveidojusies vadošā roka
						Viegli paceļ un ievieto priekšmetus
						Rakstāmpiederumus un šķēres tur pareizā satvērienā
						Saliek no atsevišķām nelielām detaļām preikšmetus
						Atpogā un aizpogā apģērbu
						Atvelk un aizvelk rāvējslēdzēju

						Ver uz auklas krellītes un citus sīkus objektus
						Ar nelielu palīdzību lieto virtuves piederumus
						Mešanai patstāvīgi izmanto dominējošo roku

Skolotājas bērna veikumu pēc katra no nosauktajiem rādītājiem novērtēja šādi:

Sākuma stadijā. Bērns tikko sāk veikt kādu konkrētu aktivitāti vai parāda kādas iemaņas sākotnējās pazīmes, parasti tas notiek ar citu palīdzību.

Attīstības stadijā. Bērnam piemīt jau precīzākas iemaņas kādā konkrētā jomā vai viņš tuvojas sagaidāmajiem rezultātiem, parasti viņam nepieciešama palīdzība.

Regulāri. Bērns ir apguvis kādu prasmi un regulāri sasniedz sagaidāmos rezultātus, ko apliecina noturīgums, patstāvība un tikai paretam kāda neatbilstība prasībām.

Novērojumu lapas skolotājiem paraugs (skatīt 3.1. tabulu).

Bērnu sasniegumu novērtēšana tika veikta divas reizes, pirmo reizi oktobrī, bet otro reizi martā. Skolotājas kartē apkopoja rezultātus pēc piedāvātajiem kritērijiem – prasme sākuma stadijā, attīstības stadijā, vai jau regulāra.

Analizējot iegūtos rezultātus interesanti atzīmēt, ka vairumam bērnu minētajās attīstības jomās rādītāji ir dažādi – viens augstāks, otrs zemāks.

Novērošanas lapas rezultātu apkopojums

3.2. tabula

Ziemā bērnu skaits			Pavasārī bērnu skaits			
S	A	R	S	A	R	
10	5	5	5	7	8	Atdarīnot zīmē trīsstūri, kvadrātu
9	7	4	4	8	8	Saprotami uzraksta savu vārdu ar drukātiem burtiem
15	4	6	9	8	3	Pārraksta skaitļus
14	5	5	10	9	1	Prot izgriezt vienkāršas formas figūras
14	3	9	7	7	6	Izkrāso apvilktus laukumus

Apzīmējumi: **S** – sākuma stadija; **A** – attīstības stadija; **R** – regulāri.

Salīdzinot iegūtos rezultātus izdarīju secinājumus, ka darbā pielietojot pirkstu motoriku attīstošos vingrinājumus strauji ir uzlabojušās bērnu prasmes, viņu roku kustības sasniegušas ievērojumu attīstības pakāpi, taču bērnu rokas vēl nav pietiekami veiklas un kustīgas. Ne vienmēr tās virzās mērķtiecīgi un precīzi, nepakļaujas darbības uzdevumam.

3.3.tabula

Ziemā bērnu skaits			Pavasārī bērnu skaits			
S	A	R	S	A	R	
18	1	1	15	4	1	Iever diegu adatā
10	5	5	7	7	6	Skaidri izveidojusies vadošā roka
5	4	11	1	6	13	Viegli paceļ un ievieto priekšmetus
13	6	1	11	8	1	Rakstāmpied. un šķēres tur pareizā satvērienā
10	3	7	7	3	10	Saliek no atsevišķām nelielām detaļām priekšmetus

Apzīmējumi : **S** - sākuma stadija; **A** – attīstības stadija; **R** – regulāri.

Vērtējot bērnu rokas kustību attīstību pēc šiem izvirzītajiem kritērijiem un salīdzinot tos, secinu, ka pāreja pie sarežģītākām darbības formām izvirza jaunas kustību iemaņas un prasmes. Tā, piemēram, ievērt diegu adatā, kas prasa precīzu kordināciju.

Novēroju, ka vairums bērnu darbības izpilda ar īpašām kustībām, redzei kontrolējot rokas kustības. Uzsākot darbu bērni vēl neprata vadīt savas roku kustības, tādēļ nevarēja izpildīt daudzas darbības, savelt mālus pikās, satvert un ievietot vajadzīgajā vietā priekšmetus. Vingrinot pirkstiņus bērniem radās prasmes veikt noteiktus uzdevumus. Attīstoties pirkstu muskulatūrai bērni mācījās kustības un mācījās tajās pielietot tādu spēku, kā nepieciešams. Bērniem attīstījās muskuļu kustības sajūta, ar pašas kustības kinētisko un redzes uztveri. Bērns redz, kā kustas viņa roka un sajūt šo kustību.

3.4. tabula

Ziemā bērnu skaits			Pavasārī bērnu skaits			
S	A	R	S	A	R	
2	15	3	2	13	5	Atpogā un aizpogā apģērbu
15	3	2	10	7	3	Atvelk un aizvelk rāvējslēdzēju
9	9	2	5	10	5	Ver uz auklas krellītes u.c. sīkus objektus
14	5	1	10	9	1	Ar nelielu palīdzību lieto virtuves piederumus
14	3	3	7	7	6	Mešanai pastāvīgi izmanto dominējošo roku

Apzīmējumi: **S** – sākuma stadija; **A** – attīstības stadija; **R** – regulāri.

Apkopojot un salīdzinot bērnu prasmes sajās izvirzītajos kritērijos, pēc 5 mēnešu regulāra un sistemātiska darba patstāvīgi sistemātiski vingrinot pirkstiņus secinu, ka būtiski ir uzlabojusies bērnu pirkstu motorikas attīstība. Kritērijos, kur bērnu prasmes uzsākot darbu bija sākuma stadijā ir panāktas būtiskas izmaiņas un bērnu pirkstu motorikas attīstību varam novērtēt

jau par pakāpienu augstāk, kā labu un par ļoti labu savam vecumam. Ir izveidojušās jaunas iemaņas, kas jānostiprina daudzkārt atkārtojot darbības un tās kļūs automātiskas.

Skolotāja vadībā daudzkārt atkārtojot kustības un uztverot iegūto attēlu, kā tas notiek pirkstiņu vingrinājumos, bērniem ir izveidojies priekšstats par to, kā kustās pirkstiņi un bērni var šo procesu kontrolēt un vadīt. Tāpēc arī bērni zina, kā jārikojas katrā konkrētā gadījumā, viņi var daudz brīvāk strādāt ar piederumiem, izmantot dažādus paņēmienus veicot attiecīgus uzdevumus.

Analizējot katra bērna veikumu pēc katra no nosauktajiem rādītājiem, mācības uzsākot un pēc 5 mēnešiem, var secināt:

Uzsākot eksperimentu sākuma stadijā, - kad bērns tikko sāk veikt kādu konkrētu aktivitāti vai parāda kādas iemaņas sākotnējās pazīmes, un tas notiek ar citu palīdzību – atradās lielākā daļa bērnu, bet pielietojot regulāri un sistemātiski pirkstu vingrinājumus ikdienas darbā bērni pēc 5 mēnešiem pārgāja attīstības stadijā, - kad bērnam piemīt jau precīzākas iemaņas kādā konkrētā jomā vai viņš tuvojas sagaidāmajiem rezultātiem, un parasti viņam nepieciešama palīdzība.

Dažu bērnu pirkstu motorikas attīstība tā uzlabojās, ka bērni ir apguvuši vajadzīgās prasmes un regulāri sasniedz sagaidāmos rezultātus, ko apliecina noturīgums, patstāvība un tikai paretam kāda neatbilstība prasībām.

Lai pilnīgāk noteiktu pirkstu muskulatūras attīstību tika pielietotas darba lapas ar vingrinājumiem.

Abās novērojumu reizēs bērniem tika piedāvāts praktiskais darbs – aizpildīt trīs darba lapas:

Ar pirmās darba lapas (3.pielikums) palīdzību tika noskaidrota bērnu prasme taisnu līniju vilkšanā, kuras iet dažādos virzienos. Vingrinājumu veic brīvi, ātrām kustībām, no zaķēniem uz vienu pusi.

Uzmanību! Vilks! Visi zaķi aizlec uz alu pa īsāko ceļu, lai noslēptos. Paņem zīmuli, atrodi zaķīti un norādi viņam taisnāko ceļu uz alu! Tāpat uzzīmē arī pārējiem zaķēniem ceļu. Esi uzmanīgs, lai neizlaistu nevienu zaķēnu, citādi vilks to apēdīs!

Ar otrās darba lapas palīdzību (3.pielikums) tika noteikta roku plaukstu kustību attīstīšanas līmenis. Bērniem vienā vilcienā jānovelk taisna līnija no pīļiem līdz pīļu mammai.

Paskaties, kā pīļi steidzās pie pīļu mammai! Paņem zīmuli un novelc taisnu līniju pa kuru katram pīļim jāpiepeld pie savas māmiņas.

Ar trešās darba lapas palīdzību (3.pielikums) atklāju bērnu māku patvaļīgu apli un ovālu vilkšanā vienas rokas vilcienā. Bērni zīmē pulksteņrādītāja kustības virzienā un pretēji tam.

Paņem zīmuli un pamēģini brīvi zīmēt aplis apkārt punktiem tā, kā bite lido apkārt ziediem!

Analizējot un salīdzinot bērnu praktiskās darbības rezultātus – darba lapas gada sākumā un beigās, redzam, ka bērnu prasme – rokas sagatavotība rakstīšanai jeb rokas smalkās motorikas attīstība – ir uzlabojusies un atbilst vecumam:

1. Bērni uzrāda labus rezultātus taisnu līniju vilkšanā, visi veic uzdevumus ļoti labi, šis uzdevums nesagādā grūtības ne bērniem kam vadošā ir labā roka, ne arī bērniem ar vadošo kreiso roku; īpašas izmaiņas redzamas 12 bērnu darbos. Šie bērni bija ļoti ieinteresēti darbojoties ar rokdarbiem un pirkstu vingrinājumiem; 8 bērniem īpašu izmaiņu nav.
2. Roku plaukstu kustību attīstīšanas vingrinājumā rezultāti ir labi. Bērni ar izpratni un precīzi izpilda uzdevumu, veic to patstāvīgi. Uzdevuma veikšanas kvalitāte neatšķiras labročiem un kreīiem. 7 bērniem tiek uzrādīti īpaši labi rezultāti, ir redzams uzlabojums pēc 5 mēnešu darba ar pirkstu vingrinājumiem. Bērni arī daudz labprātāk nodarbojas ar darba lapu aizpildīšanu.
3. Patvaļīgu apļu un ovālu vilkšana vienas rokas vilcienā. Izpildot šo vingrinājumu bērni novembrī jauca lapas labo un kreiso pusi, sāka vilkt apļus ap punktu pretējā virzienā un nespēja sevi veikli organizēt darbam, darbu veica pretēji lasīšanas virzienam, tas ir no labās puses uz kreiso. Bet pēc 5 mēnešu darba ar pirkstu vingrinājumiem 12 bērniem vairs nenovēroju problēmas precīzā vingrinājumā izpildē, bērni apļus vilka norādītajā virzienā. Tātad īpaši pirkstu vingrinājumi ir ietekmējušas bērnu virziena izpratni un orientāciju telpā.
4. Mācību gada sākumā strādājot ar darba lapām daudziem bērniem darba veikšanas temps bija lēns, pirkstņi mazkustīgi, to kustības neprecīzas, bet pēc regulāra darba grupas darba temps ir būtiski uzlabojies, visus darbiņus bērni paveic daudz ātrāk un kvalitatīvāk, daudz labāk saprot skolotājas paskaidrojumu un norādījumus par vingrinājumu veikšanu.

Pirmsskolas pedagogi cenšas audzēkņiem rokdarbu jomā sniegt pēc iespējas vairāk, jo vēlākajos gados neviens vairs īpašu uzmanību nepieversīs ne zīmēšanai, ne šūšanai, ne pīšanai utt.

Skolotājs ir lielais rokdarbu pratējs, tāpēc arī bērniem tiek piedāvāti neskaitāmi varianti, kā sevi radoši izteikt. Pedagoģs sniedz visa veida iespējamo palīdzību, lai sekmētu bērna attīstību rokdarbos (skatīt 4.pielik.).

Lai noteiktu bērna radošuma attīstību rokdarbu stundās izvirzīju sekojošus uzdevumus:

1. Novērot bērnu darbībā;
2. Noskaidrot katra bērna intereses;
3. Analizēt rokdarbu saturu un formu;

4. Iepazīties ar citu pedagogu pieredzi.

Meklējot jaunas metodes un tehnoloģijas veicu anketēšanu, aptaujas un bērnu novērošanu, iepazīnos ar citu pedagogu darba pieredzi un apkopuju to.

Lai pētītu Jūrmalas pirmsskolas pedagogu pieredzi rokdarbu izmantošanā radošuma sekmēšanai, 2006. gada novembrī tika veikta 20 pedagogu anketēšana (skat.4. pielikumu). Pēc tam anketēšanas rezultāti tika analizēti, apstrādāti un vispārināti.

Tā piemēram uz jautājumu: „**Ko rokdarbu nodarbībās pedagogi izmanto?**” atbildes sadalās sekojoši.

3.5. tabula

1.	Fragmentus no muzikāliem skaņdarbiem	33%
2.	Gleznas un ilustrācijas	80%
3.	Ekskursijas	53%
4.	Pārrunas	100%
5.	Citi varianti	47%

Pēc šīs tabulas redzam procentuāli, ko pedagogi vairāk izmanto savās rokdarbu nodarbībās, visiecientākās tomēr ir pārrunas un gleznas, ilustrācijas.

Savukārt uz jautājumu „**Prasmes, kuras pēc pedagoga domām, bērnos vislabāk attīstās, veicot rokdarbus?**”, atbildes bija sekojošas:

3.6. tabula

1.	Fantāzija	80%
2.	Sīkā pirkstu muskulatūra	100%
3.	Prasme strādāt patstāvīgi	60%
4.	Citi varianti (norādiet kādi)	47%

Tabulā redzams, ka vairums pedagogi ir atzīmējuši fantāzijas attīstību, kas pierāda, ka rokdarbus veicot bērnam attīstās radošo spēju attīstība.

Būtiski bija noskaidrot, „**Ar kādiem materiāliem bērni vislabprātāk strādā?**” No četriem variantiem pedagogam bija jānorāda divi veidi.

3.7. tabula

1.	Dzija	73%
2.	Audums	30%
3.	Dabas materiāli	93%
4.	Netradiocinālie materiāli (nosaukt kādus)	45%

Anketēšanas rezultātu analīze norāda, ka no četriem piedāvātiem atbilžu variantiem 73% un 93% aptaujāto pedagogu ir atzīmējuši 1. un 3. atbilžu variantus. Tas nozīmē, ka vairumam bērnu vislabāk patīk darboties ar dziju un dabas materiāliem, jo, strādājot ar šiem materiāliem, bērnam rodas asociācijas ar izgatavojamo tēlu. Vienkāršs čiekurs, kurā ir saspraustas spalvas bērnam atgādina putnu, bet ja tajā sasprauž skujas, tad atgādina ezīti. Savukārt pūkainā dzijas struktūras veidina uz domām par cālēna, kaķēna u.tml. tēlu izgatavošanu. Arvien jaunu un dažādu tēlu veidosana sekmē nepārtrauktu iztēles un fantāzijas attīstību.

Svarīgi bija noskaidrot, vai „**Bērniem vieglāk strādāt pēc...?**”, pedagogu atbildes atspoguļotas tabulā:

3.8. tabula

1.	Ieceres	46%
2.	Parauga	87%
3.	Shēmas	67%

87% aptaujāto pedagogu norādīja, ka visvieglāk bērni darbu veic, raugoties uz parauga, 67% anketēto pedagogu atzīmēja, ka bērniem patīk strādāt pēc shēmas. Un tikai 46% pedagogi atzīmēja pirmo atbilžu variantu, tas ir, darba izpilde pēc ieceres. Tas liecina, ka paraugam būtu jākalpo par piemēru tam, kā ir iespējams darbu veidot, bet tas nekādā gadījumā nenozīmē, ka bērnam vajadzētu pilnīgi kopēt un atdarināt tādu pašu izstrādājumu. Jo savādāk bērnam neattīstīsies iztēle un radošums.

Uz jautājumu: „**Rokdarbu nodarbībās bērni uzdevumu veic ...?**”, atbildes bija sekojošas:

3.9. tabula

1.	Patstāvīgi	47%
2.	Daļēji sekojot skolotājas norādījumiem	53%
3.	Ar skolotājas palīdzību	27%

Anketās pedagogi norādīja, ka 53% bērni strādājot ievēro audzinātājas ieteikumus. 47% bērni darbu veic patstāvīgi, bet 27% bērni darbu spēj paveikt tikai ar audzinātājas palīdzību.

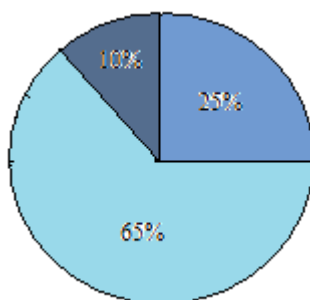
Tas liecina par to, ka daudzi bērni neprot strādāt patstāvīgi. Bērns, kurš cer uz audzinātājas palīdzību, nav par sevi pārliecināts, viņam trūkst vajadzīgo iemaņu. Šāds bērns baidās kaut ko izdarīt ne tā, ka vajag. Līdz ar to bērniem neattīstās fantāzija. Lai pakāpeniski pieradinātu bērnu pie patstāvības, viņš ir jāmača brīvi domāt, fantazēt un kopā ar viņu jāveido dažādākie tēli.

Lai darbs rokdarbu nodarbībās būtu sekmīgs, ne mazāk svarīgi ir noskaidrot arī pašu bērnu domas un vēlmes. Pie šāda secinājuma nonācu, aptaujājot bērnus. Intervija, kura notika 2007.gada septembrī, piedalījās 9 zēni un 11 meitenes vecums 3-4 gadu (skat.5. pielikumu). Bērniem bija jāatbild uz sekojošiem jautājumiem:

1.Vai tev patīk, vai nepatīk rokdarbu nodarbības?

Analizējot bērna atbildes, nonācu pie secinājuma, ka 65% bērniem patīk rokdarbu nodarbības, 10% - nepatīk un 25% bērni atbildēja, ka patīk dažreiz.

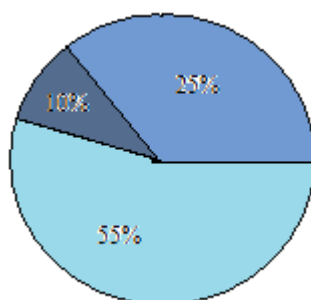
3.1 diagramma

2.Kāpēc tev patīk, vai nepatīk rokdarbu nodarbības?

35% bērni atbildēja, ka iemācās kaut ko jaunu, bet 55% bērni – ka ir interesanti strādāt ar dažādiem materiāliem un tikai 10% nezināja ko atbildēt.

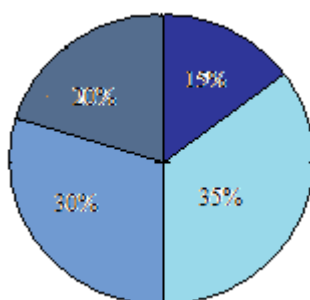
3.2 diagramma

3.Ar kādiem materiāliem tev patīk strādāt vislabāk?

Uz šo jautājumu bija interesantas atbildes, 35% bērniem patīk strādāt ar dabas materiāliem, savukārt 30% - ar dziju, 20% - ar audumu un vismazāk bērniem patīk strādāt ar netradicionāliem materiāliem, uz to atbildēja 15% bērnu.

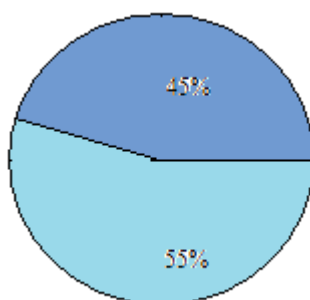
3.3 diagramma

4.Vai tev patīk strādāt pēc parauga, vai pēc ieceres?

No 20 bērniem atbildēja, ka patīk strādāt pēc ieceres - 45%, bet savukārt pēc parauga - 55%.

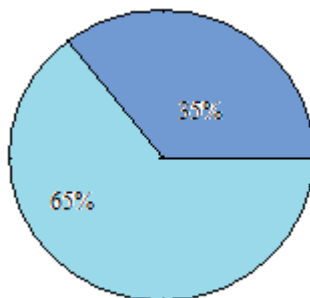
3.4 digramma

5. Vai tu vienmēr tiec galā ar uzdevumu pats, vai arī tev ir nepieciešama palīdzība?

65% bērni atbildēja, ka tiekot paši galā un 35% bērniem ir nepieciešama palīdzība. Apkopojot atbildes varēju secināt, ka vairums bērnu paši tiek galā un tikai dažiem ir vajadzīga pedagogu palīdzība.

3.5 diagramma

3.3 Rekomendācijas, ieteikumi vecākiem, pedagogiem

Vadoties no iepriekš iegūtās informācijas tika izstrādāti ieteikumi un rekomendācijas pirmsskolas vecuma bērnu skolotājiem un vecākiem.

Novērošanas tabulā ietvertā informācija tika izmantota:

1. Lai vecākiem parādītu pašreizējo bērna attīstību un dotu padomus, kā turpmāk veicināt sava bērna attīstību un uzlabot pirkstu muskulatūras attīstības līmeni.
2. Lai pedagogi izstrādātu nodarbību plānus turpmākajam darbam ar bērniem, un lai informētu pedagogus, kuri turpmāk strādās ar šiem bērniem.
3. Lai individualizētu katra bērna mācīšanās pieredzi.

Kad bērns raksta, ir dabiski, ka viņš lieto savus zināšanas līdzekļus. Daži bērni zīmē, pirms raksta, citi vēlas vispirms redzēt vārdus. Ir svarīgi zināt un pamanīt bērna neierobežotās izteiksmes vēlmes viņa dabiskajā sazināšanās veidā un izmantot to kā tiltu uz rakstīšanas uzsākšanu un vienlaikus arī kā rokas muskulatūras attīstības motivāciju.

Lai veicinātu sīkās pirkstu muskulatūras attīstību nepieciešams:

1. Vingrināt bērnus darboties ar priekšmetiem, apgūt dažādas iemaņas (mešanā, uzvēršanā, caurvēršanā, skrūvēšanā, salikšanā, pogāšanā, atvēršanā, bīdīšanā, locīšanā, pāršķiršanā švīkāšanā).
2. Attīstīt pirkstu sīko muskulatūru un taustes sajūtas rotaļās ar smiltīm, ūdeni, mīklu, krāsām.
3. Veidot iemaņas tīšanā, griešanā, zīmēšanā, apvilkšanā, līniju, rakstu ritmiskai izkārtošanai, locīšanai, dramatizēšanai (roku lelles, ēnu teātris).
4. Organizēt vingrinājumus pirkstu muskulatūras attīstībai.
5. Nostiprināt prasmi vilkt līnijas, izpildot dažādas papildus instrukcijas, vilkt ornamentus noteiktā ritmā un plaknē norādītā vietā, darboties norobežotā virsmā.
6. Attīstīt prasmi pareizi turēt rokā zīmuli, pildspalvu, un prast strādāt ar tiem.
7. Rosināt zīmēt drukātos burtus.

Jebkuram bērnam, sākot mācības, nav viegli apgūt jaunas iemaņas. Lielākā māksla vecākiem un pirmsskolas skolotājiem ir radīt pozitīvu emocionālo fonu. Bērns vislabāk apgūst to darbību, pret kuru viņam ir pozitīvas emocijas.

Pirms skolas gaitu uzsākšanas būtu nopietni jāstrādā tieši pie jēdzieniem „labā roka”, „kreisā roka”, „pa labi”, „pa kreisi”, „labā puse”, „kreisā puse”. Jāmāca šos jēdzienus ne tikai izprast, bet arī izpildīt dažādus darbības veidus, kustības atbilstoši nosauktajiem jēdzieniem. Ja nepieciešams, jāatzīmē butnīcas vai grāmatas kreisā mala. Šis virziens stingri jāiemāca, strādājot

ar ciparu rindu. Mācot ciparu rakstību, jāizmanto trafareti, ciparu apvikšana, izlocīšana no stieplēm, pareizā cipara atrašana līdzīgu ciparu virknē.

Papildus šiem jēdzieniem bērns jā māca orientēties apkārtnē, papīra lapā, grāmatā, burtnīcā utt.

Sākot mācīt rakstīt, jāļauj bērnam pašam izvēlēties, kā ērtāk turēt zīmuli. Mācot burtus, ļoti svarīgi ne tikai redzēt, bet arī sataustīt, apvilkt, izveidot no aukliņām, izlocīt no drātīm, sameklēt mācīto burtu pēc taustes.

Vadošajai rokai nepieciešamās rokas kustību īpašības ir :

1. Labs rokas kustību plūdums;
2. Noteikts ritms, precizitāte;
3. Dažāds rokas kustību temps;
4. Virzienu daudzpusība (slīps, horizontāls un vertikāls);
5. Dažāds rokas piespieduma stiprums.

To, cik nepieciešams attīstīt vadošās rokas kustību īpašības, var konstatēt salīdzinot divas radnieciskas darbības plaknē radošo tēlotājdarbību – zīmēšanu ar tehniska rakstura darbību – rakstīšanu. Vislabāk šīs darbības var salīdzināt 3 – 4 gadus veciem bērniem, kad viņi atrodas to intensīvas attīstības posmā.

Salīdzinot zīmēšanu un rakstīšanu, konstatēts, ka tām ir šādas atšķirīgas būtiskas pazīmes:

1. Zīmēšanā var izmantot salīdzinoši lielāku laukumu nekā rakstīšanā;
2. Zīmēšanas darbībai raksturīga liela daudzveidība un neierobežots darbības diapazons, jo jāattēlo dažādas formas un dažāda lielumi attēli. Rakstīšanā burtu formas ir noteiktas – stereoskopiskas;
3. Zīmēšanā lieto dažādus mākslinieciski tehniskos līdzekļus (krītiņus, zīmuļus, otas , guašas utt.), turpretim rakstīšanai izmanto galvenokārt zīmuli (mācību sākumposmā) vai pildspalvu;
4. Zīmēšanai raksturīgi daudzveidīgi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi (līnija, svītra, krāsa laukums), dažādi attēlošanas paņēmieni un veidi, daudzveidīgi izmantojamo instrumentu un materiālu lietošanas paņēmieni. Turpretī rakstot līnijas veido tikai ar zīmuli vai pildspalvu.

Nobeigums

Pētot pedagoģisko literatūru, var secināt, ka ir pieejamas daudz literatūras, kurās tiek piedāvātas sistēmas darbam ar pirmsskolas vecuma bērniem, attīstot sīko muskulatūru ar rokdarbu palīdzību. Pedagoģiskajā literatūrā tiek piedāvāts teorētiskais materiāls un sniegti praktiski padomi attiecībā uz pētāmo tēmu. Literatūras analīze palīdzēja veikt izpēti darbu un novadīt konkrētas nodarbības, kurās tika ņemtas grāmatu autoru rekomendācijas.

Analizējot novadītās rokdarbu nodarbības, veicot novērojumus un bērnu testēšanu secināju, ka:

1. Katra bērna reālo attīstības līmeni, kurš pirmsskolas vecumā ir jāskata ciešā saistībā ar bērna kognitīvo, emocionālo, gribas attīstību un viņa fizisko labsajūtu, un savlaicīgi pamanīt nelabvēlīgus attīstības simptomus.

2. Izpratu katra bērna vajadzības turpmākajā apmācībā, secināju, ka pamatkustības un dažādas rokas un pirkstu kustības pirmajā mirklī liekas ļoti vieknkāšas, tomēr pirmsskolas vecuma bērni pareizi tās izpildīt spēj tikai pedagoga vadībā sistematiskas un mērķtiecīgas mācīšanās rezultātā.

3. Noskaidroju katra bērna mācīšanas stilu un iemīļotākās pieejas mācoties. Secināju, ka pirmsskolas vecumā visefektīvākā ir praktiskā metode. Tādējādi pedagogs var plānot mācību saturu, redzēt izaugsmi, izlemēt, kā turpmāk un ar kādiem paņēmieniem veicināt bērna attīstību.

4. Secināju, ka bērniem ir šādas grūtības: mazkustīgi pirksti, neprecīzas kustības, lēns temps, bet jau gada beigās pirksti kļuva paklausīgāki un kustības precīzākas.

Līdz ar to secinu, ka hipotēze: „Ja bērni mērķtiecīgi tiek iesaistīti rokdarbu nodarbībās, ļaujot brīvi darboties, kur pedagogs ir novērotājs un darbības virzītājs, tad bērnam tiek sniegtas iespējas attīstīt gan viņa radošās iemaņas, gan sīko motoriku” – ir pierādīta.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Āres t. un K.Ābece mājai un skolai.// Sast. Āres T.un K. – R.:Valtera un Rapas a.s., 1930.,64.lpp.
2. Āre T. Darbi bērniem. – R.:Jessens,b.g., 104.lpp.
3. Beļickis I. Izglītības alternatīvās teorijas. – R.:Raka, 1997.,95.lpp.
4. CukuraA., Cukura D. Vingrinājumi logaritmikā. – R.: Izglītības attīstības institūts, 1994.,22.lpp.
5. Dauge A. Māksla un audzināšana.// Rakstu virkne. – R.:Valtera un Rapas a.s., 1925.,90 – 95.lpp.
6. Deķēns K. Rokas grāmata pedagoģijā. – R.:Izglītības kooperatīva „Kultūras balss” apgādā, 1919.,138.lpp.
7. Dzērvīši Al. un A. Rokdarbu metodika. – R.: Valtera un Rapas a.s., 1937., 7 – 13.lpp.
8. Dzīrulle R. Lielu laipa. Tautasdziesmu izlase – R.: Zinatne, 1989.,676.lpp.
9. Дьяченко О.М . Лаврентьева Т.В. Дневник воспитателя – Москва, 2000., 143.с.
10. Eglīte M. Rūķi atkal strādā.//Rokdarbi. Mācību līdzeklis rokdarbos sākumskolai. – R.:Zvaigzne ABC, 2001., 40.lpp.
11. Hibnere V. Audzināsim bērnu radošā darbā.//Skolotājs. – R.RaKa, 1997.,Nr.15 – 112.lpp.
12. Hibnere V. Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija. – R.: Zvaigzne, 1977., 110.lpp.
13. Jonīte V. Spēles kā bērnu sensoru spēju attīstītājas. R.: Mācību apgāds NT, 1997., 64.lpp.
14. Kalniņš I. Pašorganizēšanās un kreativitāte / radoša personība – R.: Vārti, 1999., 200.lpp.
15. Kaļķe B. Latviešu skolotāji – rakstnieki 1900. – 1940.g.// Monogrāfija. – R.:RaKa, 2001., 70. – 72.lpp.
16. Kempbels R. Kā patiesi mīlēt savu bērnu. – R.:Amnis, 1998., 129.lpp.
17. Kolmets E., Tamma L., Elanga A., Indre K. Psiholoģijas un pedagoģijas pamati. – R.: Zvaigzne, 1984.
18. Komenskis J.A. Lielā didaktika. – R.: Zvaigzne, 1992., 232.lpp.
19. Komarova T. Kā mācīt bērniem zīmēt. – R.: Zvaigzne, 1982.
20. Krafte B. Pirkstiņu rotaļas. – R.: Puse Plus, 1998.
21. Kristena A. Hansena, Roksana k. Kaufmane, Stefans Saifers. Soli pa solim: programma bērniem un vecākiem. Bērncentrētu grupu veidošana. – Sorosa fonds – Latvija Programma Pārmaiņas izglītībā”, 1996., 351.lpp.
22. Kūķe – Draviņa V. No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem. - R.: Zvaigzne, 1992., 415.lpp.
23. Latviešu valodas vārdnīca (A- Z). – R.: Avots, 1987., 679.lpp.

24. Leitāne U., Dzedule B. Cepurnieks niekojas. Pirkstiņu darbi pirmsskolas un jaunākās skolas vecuma bērniem. – R.: Zvaigzne, 1982., 3. – 21.lpp.
25. Lika I. Kreativitāte un personības pašaieliedzība // Skolotājs. – 1997/1., 38.lpp.
26. Makarenko A. Pedagoģisko rakstu izlase. – R.: Zvaigzne, 1977., 255.lpp.
27. Макасов А.И. Тумакова Г.А. Учителю, играя – М.: Просвещение, 1983.
28. Miķelsone I. Kreativitātes sekmēšana, pirmsskolas vecuma, bērnu patstāvīgajā mākslinieciskajā darbībā // Skolotājs. – 1997/1., 42.lpp.
29. Miltiņa I., Pastere S. Pirmie soļi logopēdijā. 1. daļa. – R.: 1997.
30. Miltiņa I., Pastere S. Pirmie soļi logopēdijā. 2. daļa. – R.: 1997.
31. Ozolniece L. Rokdarbu burtnīca sākumskolai. Pinītes, auklinas, auduma pinumi. – R.: Zvaigzne ABC, 1999., 56.lpp.
32. Ozolniece I. Mezglošana. – R.: Avots, 1988., 3. – 15.lpp.
33. Pētersons E. Vispārīga didaktika. – R.: A.Gulbis, 1931., 88. – 93.lpp.
34. Pirmsskolas izglītības programma. Atbild.Par izdevumu R.Boša. – R.: SIA Mācību Apgāds NT, 1998., 40.lpp.
35. Picka N. Pedagoģiskā psiholoģija. – Anglija: Selgas apgāds, 1990., 160.lpp.
36. Račovska A. Mans bērns kreilis?! – R.: Pedagogu izglītības atbalsta centrs, 1995.
37. Rezebergs E. Ne tikai lasīt un rakstīt mācīšanu. // Skola un ģimene, 1971., Nr.2,18.- 19.lpp.
38. Rokdarbu stundas pirmajā klasē. M.Skrastiņa redakcijā. – R.: Latvijas Valsts Izdevniecība, 1957.
39. Svenne O. Modernie audzināšanas jautājumi. – R.: Ausekļa izdevums, 1930., 32. – 40.lpp.
40. Svence G. Personības attīstības psiholoģija. – Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskola, 1998.
41. Skolotāja pieredze. Darbmācība / Metodisko rakstu krājums. – 1996. – Nr.12, 125.lpp.
42. Štāls M. Audzināšana un mācīšana agrā bērībā. – R.: Valtera un Rapas a.s., 1927., 350.lpp.
43. Тетрадь для подготовки в школу. Советы школьного психолога. – АО „Звезда” ,1993.
44. Ušinskis K. Pedagoģisko rakstu izlase. 1.sējums. – R.: Latvijas Valsts Izdevniecība, 1959., 513.lpp.
45. Vītoliņa I. Rūķa darbi kamolgrozā. Mācību līdzeklis rokdarbos sākumskolai. – R.: Zvaigzne ABC, 1999., 31.lpp.
46. Volāne E. Kā veicināt skolēnu prāta, jūtu un gribas harmoniju praktiskā darbā? // Izglītība un kultūra, 2001., Nr.44, 12 – 13.lpp.
47. Volāne E. Rokdarbi kā vērtība veidošanas līdzeklis. // Skolotājs, 1997., Nr.6, 44 – 47.lpp.
48. Volāne E. Rokdarbi. Metodiskie ieteikumi sākumskolai. – R.: 1997., 42.lpp.
49. Vorobjovs A. Psiholoģijas pamati. – R.: Mācību apgāds, 1996., 323.lpp.

- 50.** Zariņa S. Fonemātiskās dzirdes attīstība. // Skola un ģimene, 1974., Nr.11, 4.lpp.
- 51.** Zariņa S. Sabalsošanas un rakstīšanas iemaņu nostiprināšana radošajās rotaļās. // Skola un ģimene, 1975., Nr.5, 2.lpp.
- 52.** Zeidels R. Rokdarbi kā harmoniskas izglītības un audzināšanas pamats. – Latvijas skolotāju savienības izdevums, 1926., 7. – 27.lpp.
- 53.** Žukovs L., Kopeloviča A. Pedagoģiskā doma Latvijā. – R.:Raka,1997, 222.lpp.

PIELIKUMI

ROKAS UN PIRKSTU VINGRINĀJUMI

1. Vingrinājums

Nodrošina plauksta spēju atkārtot konkrētas kustības.

1. Rokas izstiep sev priekšā, iztaisno pirkstus tā, lai tie nepieskartos cits pie cita.
2. Abu roku pirkstu vienlaicīgi sakļauj dūrē, tad atkal iztaisno.
3. Atkārti vairākas reizes, runājot kādu skaitāmpantu, piemēram,

Saule spīd, saule spīd,

Mākonīši garām slīd.

Pienāk vakars, saule riet,

Nu mēs varam gulēt iet.

2. Vingrinājums (Kāpostu skābēšana)

(rokai, plaukstai un pirkstiem)

1. Roka izstiepta, plauksta pagriezta tā, lai rokas mazais pirkstiņš skatās uz grīdu, pirksti iztaisnoti un salikti kopā.

Roku paceļ krūšu augstumā, sasprindzina un veic uz leju virzītas cērtošas kustības, atkārtojot tās vairākārt (piemēram, cērtam kāpostu galvām nost kātus).

2. To pašu veic ar otru roku.
3. To pašu veic ar abām rokām vienlaicīgi.
4. Atkārti visu to pašu, tikai tagad veicamas zāģējošas kustības – ar vienu, ar otru un ar abām reizē (griež kāpostus).
5. Imitē sāls ņemšanu ar sauju un to spaidīšanu, sakļaujot rokas pirkstus un atlaižot tos.

Atkārti visu ar katru roku atsevišķi un tad ar abām rokām kopā.

Vingrinājumu noslēdz ar labās rokas dūres apļošanu pa kreisās rokas plaukstu, tad rokas maina, dūru berzēšanu (viens pret otru), tad berzējot dūrēs savilkta rokas īkšķus un tad dūrēs savilkta rokas mazos pirkstiņus.

Nostiprinās ne tikai rokas un pirkstu sīkā muskulatūra, bet attīstās taktilās sajūtas.

3. Vingrinājums (roku mazgāšana)

1. Imitē roku mazgāšanu skaitot:

Ūdentiņš, ūdentiņš, rokas tīri mazgā viņš!

Rokas tīri mazgā viņš – mūsu tīrais ūdentiņš!

2. Imitē ūdens nokratīšanu uz leju, vienlaicīgi atverot plauksta un izstiepjot pirkstus:

Piles augšup, piles lejup, ūdentiņš mums apkārt dejo!

Ūdentiņš mums apkārt deo, piles augšup, piles lejup!

3. Imitē roku noslaucišanu ar dvieli, darbojas visa delna un pirksti:

Dvielīt's pūkains slauka ātri,

Re, kāds tagad esmu kārtīgs!

4.Vingrinājums (Kukuliša cepšana).

Vēl aiz loga ļoti tumšs,

Mamma kukuli cep mums.

Ļoti jauks un ļoti smaržīgs,

Ļoti apaļīgs un garšīgs.

Abas rokas uzliek uz galda, vienu ar plaukstu uz augšu, otru ar plaukstu uz leju. Skaitot pantu, jānomaina roku stāvoklis. Kad panta apjomā un rtmā darbības paveiktas, rokas uz galda maina – to roku, kas pirmā bija vērsta uz augšu, noliek ar plaukstu uz leju un sāk skaitāmo pantu un roku darbības vēlreiz.

5.Vingrinājums (Karodziņi)

1. Rokas izstiep sev priekšā ar plaukstām uz leju. Skaitot kādu skaitāmpantu, plauksta kustina uz leju un augšu.

2. Tad rokas pagriež ar plaukstām uz augšu un skaita pantu no jauna, kustinot plauksta uz augšu un leju.

3. Paceļ rokas virs galvas, un tāpat kā iepriekš kustina abu roku plauksta uz augšu un leju.

Varētu skaitīt šādu skaitāmpantu:

Sarkanbalts šis karodziņš,

Vējā jautri plandās viņš.

Te uz augšu, te uz leju,

It kā aicina uz deju.

6.Vingrinājums (Kas dzīvo mājiņā?)

1. Izstiep sev rokas priekšā, sejas augstumā saliek kopā pirkstu galiņus, tad abu roku īkšķus, izveidojot mājiņu. Pirkstu galus saspiež cieši kopā.

2. Paturot pirkstu galus kopā, īkšķus atvieno un pavirza zem „jumtiņa” – zem kopā savienotajiem pirkstiem, jautājot: „Kas namiņā dzīvo?” Bērni paši izdomā atbildes,

piemēram, lapsa, gailītis. To pašu atkārtoti ar mazajiem pirkstiņiem, un uz jautājumu, kas dzīvo mājiņā, nosauc citu iemītnieku:

Gailīt's dzīvo mājiņā,

Lapsēns atnāk ciemos.

Drīz arī lācēns klāt,

Te nu visi ziemos.

3. Saspiežot pirkstu galiņus cieši kopā, atlaiž īkšķus vaļā un virpina vienu ap otru uz vienu pusi vairākas reizes un uz otru pusi vairākas reizes. To pašu dara pēc kārtas ar visiem pirkstiem, pēc vajadzības saspiežot kopā īkšķus, lai varētu virpināt citus pirkstus. Skaita:

Te nu visi jautri smeļ,

Priecajas un jautri dej.

ANKETA

Rokdarbu izmantošana radošuma sekmēšanā – pedagogiem**1.Ko rokdarbu nodarbībās Jūs izmantojat?**

1. fragmentus no muzikāliem skaņdarbiem
2. gleznas un ilustrācijas
3. ekskursijas
4. pārrunas
5. citi varianti (norādiet kādi)

2. Prasmes, kuras pēc pedagoga domām, bērnos vislabāk attīstās, veicot rokdarbus:

1. fantāzija
2. sīkā pirkstu muskulatūra
3. prasme strādāt patstāvīgi
4. citi varianti (norādiet kādi)

3. Ar kādiem materiāliem bērni vislabprātāk strādā?

1. dzija
2. audums
3. dabas materiāli (nosaukt kādus)

4. Bērniem vieglāk strādāt pēc ... ?

1. ieceres
2. parauga
3. shēmas

5. Rokdarbu nodarbībās bērni uzdevumu veic ...

1. patstāvīgi
2. daļēji sekojot skolotājas norādījumiem
3. ar skolotājas palīdzību

DARBA LAPAS

Bērna novērošanas lapa

Bērna vārds: _____

Datums: _____

Novērojumus veica (v.uz.) _____

1. Izrāda interesi par piedāvāto tēmu _____

2. Izsaka nozīmīgus novērojumus un uzdod jautājumus _____

3. Vai radošās aktivitātēs iesaistās ar prieku _____

4. Kā darbojas iztēle? _____

5. Kā bērns prot sevi radoši izteikt dažādās jomās? _____

6. Materiālus un idejas izmanto oriģinālos veidos _____

7. Meklē oriģinālas situācijas _____

8. Izmanto paraugus un ievēro proporcijas, sakritības, lieluma attiecības _____

9. Prasme izpildīt darbu pēc ieceres _____

10. Oriģināla tēlaina domāšana _____

JAUTĀJUMI, KAS TIKA UZDOTI BĒRNIEM

DZIMUMS : _____

VECUMS : _____

1. VAI TEV PATĪK, VAI NEPATĪK ROKDARBU NODARBĪBAS? _____

_____

2. KĀPĒC TEV PATĪK, VAI NEPATĪK ROKDARBU NODARBĪBAS? _____

_____

3. AR KĀDIEM MATERIĀLIEM TEV PATĪK STRĀDĀT? _____

_____

4. TEV PATĪK STRĀDĀT PĒC PARAUGA, VAI PĒC IECERES? _____

_____

5.VAI TU VIENMĒR TIEC GALĀ AR UZDEVUMU PATS, VAI ARĪ TEV IR
NEPIECIEŠAMA PALĪDZĪBA? _____

_____

